 Yazar

Muhammed Tuğrul Keçeci

Saha Raporu

Ocak 2024

KUZEY KAFKASYA'NIN

GÜNCEL DURUMU VE TÜRKİYE'DEKİ KUZEY KAFKASYALI SİĞİNCİLERİN

HUKUKİ STATÜ SORUNU

Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

KAFKASDER
KAFKAS GÖÇMENLERİNE
SAĞLIKLI YAŞAM İZİNİ VEREN DERNEĞİ

Rapor

KUZEY KAFKASYA'NIN GÜNCEL DURUMU VE TÜRKİYE'DEKİ
KUZEY KAFKASYALI SİĞİNMACILARIN HUKUKİ STATÜ SORUNU

Yazar

Muhammet Tuğrul Keçeci

Genel Yayın Yönetmeni

Süleyman Kurt

Birim Sorumlusu

İbrahim Ergin

Editör

Selim Vatandaş

Murat Bolat

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk
müellifine aittir.

Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların sorunları ve çözüm önerileri üzerinde odaklanılan bu saha raporu; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Çeçen Kafkas Muhacirleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Kafkas Vakfı, Çerkes Dernekleri Federasyonu, Birleşik Kafkasya Derneği, İstanbul Birleşik Kafkasya Derneği, Şimali Kafkas Derneği, Kayseri Kafkas Derneği, Kayseri Birleşik Kafkasya Derneği, Yesevi Alperenler Derneği, Orhanlı Çerkes Kültür Derneği, Karamürsel Kafkas Kültür Derneği, KENGES, Samsun Birleşik Kafkasya Derneği, Kahramanmaraş Çeçen Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Eskişehir Kuzey Kafkasya Kültür ve Dayanışma Derneği ve Yalova Çiftlikköy Kafkas Kültür Derneği'nin mutabakatıyla hazırlanmıştır.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği 2024©

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur. Sadece
kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Bilimon

Raporun Çıkış Noktası

Bu rapor uzun yıllardır Rusya'nın baskı ve şiddet politikaları sebebiyle Türkiye'ye sığınmış Kafkasyalı sığınmacıların yine Rusya'nın baskılarından dolayı Türkiye'de hukukî statü elde edememelerinden kaynaklı kronik sorunları ve çözüm önerilerini ihtiva etmektedir.

Türkiye'yi ikinci vatan olarak gören ve çok uzun süredir burada yaşayan 500 civarında aileden müteşekkil bu grubun Türkiye ile derin tarihî ve kültürel bağı vardır. Türk toplumu tarafından da son derece sevilen bir grup olma özelliğine sahiptir. Fakat tüm bunlara rağmen Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar hala Türkiye'de hukukî statü elde edememe veyahut muhafaza edememe gibi önemli bir sorun ile karşı karşıyadır. Bu sebeple Kafkasyalı sığınmacılar Türkiye'de eğitim, sağlık, seyahat, çalışma gibi temel haklardan mahrum ve çok zor şartlarda ev hapsi benzeri hayatlar sürdürme durumunda kalmaktadır. Raporunda detaylı olarak ele alınan bu sorunlar ve çözüm önerileri kapsamında Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların "Türk vatandaşlığının istisnai yoldan kazanılması" hukukî imkanından faydalanması gerekliliği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Çeçenistan, Kuzey Kafkasya, G-87 Sorunu, İstisnai Vatandaşlık, Rusya

**Bu Rapor Hilal Duvar tarafından kaleme alınan
"Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların Hukuki Statü Sorunu
ve Mağdur Sığınmacılar" başlıklı rapordan esinlenerek
mezkur raporun geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır.**

"İkametimi yenilemeye gittiğimde 8 yaşındaki çocuğumun G-87 kodu olduğunu öğrendim."

"Çok zorluklar yaşadım ama doğru bir adam ve iyi bir Müslüman olmaktan hiç taviz vermedim. Türkiye'ye geldiğimizde elhamdülillah artık emin diyardayız dedim"

"Babam Çeçenistan'da önemli bir komutandı ve Çeçen-Rus Savaşlarında şehit oldu. Türkiye'ye sığındık. Üniversite. kendimi geliştirmeyi çok istiyorum. Ama artık ikametim olmadığı için üniversiteye gitmek bir yana evimin bulunduğu mahalleden dışarı gezmek için bile çıkamıyorum."

bölgedeki otokton halklarla mücadeleye giriştiği bir çatışma bölgesi oluşturma niteliğini beraberinde getirmiştir. Osmanlı ise bölge ile İslam ekseninde dostane ilişkiler içine girmiş Dağıstan, Sohum, Kefe, Anapa, Sucukkale gibi şehir ve kalelerde bizzat hakimiyet gösterirken klasik dönemden itibaren tüm bölgenin müttefiki ve hamisi rolünü üstlenmiştir¹.

Kuzey Kafkasya Direniş Tarihi Ve Türkiye İle İlişkiler

Giriş

Kafkas Sıradağları'nın kuzeyinde konumlanan ve Doğu Karadeniz ile Batı Hazar kıyıları arasındaki bölgeyi kapsayan Kuzey Kafkasya coğrafyası sahip olduğu jeopolitik önemi ve tarihi serencamı ile sıklıkla gündeme gelen bir bölge olmuştur. Batıdan doğuya doğru Adigeler, Abhazlar, Karaçaylar, Balkarlar, Osetler, İnguşlar, Çeçenler, Kumuklar, Avarlar, Lezgiler ve diğer Dağıstan halklarının yaşadığı bölgede pek çok etnisite oluşturdukları ortak Kafkas kültürü ve İslam uhuvveti sayesinde yüzyıllarca bir arada kardeşçe yaşamışlar ve kendilerini bir bütün olarak görmüşlerdir. Doğu ve batı kültür havzaları arasındaki geçiş noktalarından biri olan bölge aynı zamanda kuzeyi ve güneyi arasında doğal bir savunma merkezi/sıçrama alanı olması sebebiyle de büyük devletlerin ilgi alanı olagelmıştır. Bu durum tarih boyunca Moğollardan Çarlık Güçlerine kadar pek çok büyük gücün

17. yüzyılda Rus Çarlığı'nın gitgide büyümesini bir tehdit olarak görmeye başlayan Osmanlı aslında başta Anadolu coğrafyası olmak üzere topraklarının önemli bir kısmının sınır kapısı niteliğini teşkil eden Kafkasya'yı Rus tehdidinden korumak istemiştir. Bu doğrultuda Sokullu Mehmet Paşa öncülüğünde Don ve Volga nehirlerinin birleştirilmesi ile gerek ordu lojistiğini sağlama gerekse Rus Çarlığı ile arasında bu kanal vasıtasıyla bir sınır hattı oluşturma planını faaliyete geçirmiş ancak sair sınırlarda devam eden savaşlar ve planın dönemin teknolojisi ile oldukça güç gerçekleştirilebilir halde olması sebebiyle proje yarım kalmıştır².

Osmanlı'nın yaklaşık iki yüzyıl öncesinde fark ederek engellemeye çalıştığı³ sömürgeci Rus Çarlığı nihayet 18. yüzyılın ortalarında baş göstermiş ve Çarlığı Orta Asya, Hindistan ve sıcak denizlere bağlayacak kilit bölge olarak görülen Kafkasya'yı ilhak ve istila altına alma planı gün

¹ Bilge, S. M. "Osmanlı Çağı'nda Kafkasya" Kirabevi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 27

² Işık, M. "Ejderhanı Seferi ve Don-Volga Kanal Projesi" Vakıfın Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Vol: 2 2013.s. 138.

³ Işık, M. a.g.e. s. 137

yüzüne çıkmıştır. Kıyasen çok küçük nüfuslu ve sınırlı askerî imkanlara sahip bu bölgenin kolayca ele geçirilebileceği düşünülse de istiklallerine ve dinlerine son derece bağlı olan Kafkas Halkları faktörü Rus Çarlığını yüz seneyi aşacak bir direnişle, akabinde bölge halklarının yüz elli seneyi aşan istiklal mücadelesi ile karşı karşıya bırakmıştır⁴. Kafkasyalılar bu dönemde İmam Mansur, İmam Gazi Muhammed, Hamzat Beg, Baysangur Benoy, Tuğujuko Kızbeç, Hacı Grandük Berzeg ve nihayet tüm dünyada ismini duyulan Şeyh Şamil gibi kahramanlar önderliğinde 1761-1864 yıllarını arasında süren savaşta son raddeye kadar direnmişlerdir. Osmanlı tüm bu direniş liderleri ile sıkı ilişki içinde olmuş ve Kafkasya'daki direniş gerek devlet nezdinde gerekse halk nezdinde son derece ehemmiyetli bir mesele olarak ele alınmıştır. Nihayetinde bölgenin abluka altında olması ve orantısız güç dengeleri sebebiyle Kafkasya 21 Mayıs 1864'te tamamen işgal edilmiş ve kaynaklarda sayısı beş yüz bin ila bir milyon arasında değişen Kuzey Kafkasyalı nüfus soykırımının ardından Osmanlı topraklarına sürgün edilmiştir. Bu büyük nüfus hareketi akıl almaz insanlık trajedilerine sahne olmuş elim bir hadise olarak tarihe geçmiştir. Osmanlı'nın genel olarak Çerkes olarak tanımladığı ancak Kuzey Kafkasya halklarının tamamını teşmil eden bu nüfus kitlesi Anadolu ve Rumeli'de iskan edilmiştir.

Kafkasya 21 Mayıs 1864'te tamamen işgal edilmiş ve kaynaklarda sayısı beş yüz bin ila bir milyon arasında değişen Kuzey Kafkasyalı nüfus soykırımının ardından Osmanlı topraklarına sürgün edilmiştir. Bu büyük nüfus hareketi akıl almaz insanlık trajedilerine sahne olmuş elim bir hadise olarak tarihe geçmiştir. Osmanlı'nın genel olarak Çerkes olarak tanımladığı ancak

Kuzey Kafkasya halklarının tamamını teşmil eden bu nüfus kitlesi Anadolu ve Rumeli'de iskân edilmiştir.

Bilhassa direnişin önde gelen ailelerine devlet tarafından maaş bağlanmış ve bu ailelerin çocukları devlet tarafından yetiştirilmiştir. Bu hızlı entegrasyon ve destek sayesinde Kutül Amare Kahramanı Dağistanlı Fazıl Paşa, Teşkilatı Mahsusa kurucularından Kuşçubaşı Eşref, Kurtuluş Savaşı kilit isimlerinden Bekir Sami Kunduk, Refet Bele, Rauf Orbay, Fethi Okyar ve Türkiye'nin manevi önderlerinden Şeyh Şerafeddin Dağistani, Mehmet Zahid Kotku gibi isimlerin başını çektiği pek çok Kafkasyalı Türkiye'nin yapı taşlarını teşkil edecek görevler üstlenmişlerdir.

Kuzey Kafkasya'nın ilhakı akabinde önünde bir engel kalmayan Rus Ordusu on sene içinde Anadolu içlerine kadar girerek işgal politikasını sürdürmüştür. Öte yandan Kuzey Kafkasya'da yüz seneyi aşkın devam eden direniş bu sembol tarihte son bulmamış ilhak, istila ve soykırım politikaları akabinde Uzun Hacı, Taşo Hacı gibi liderler etrafında bir istiklal mücadelesi olarak süregelmiştir. Nihayet 1918 yılında Çarlık Rusya'nın dağılması ile oluşan boşlukta Kuzey Kafkasya'nın tamamını teşmil eden Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Osmanlı bu Cumhuriyeti tanıyan ilk devlet olmuştur.

⁴ Kutlu, T. C. "Çeçen Direniş Tarihi" Anka Yayınları, 2005 s.307.

Dahası Kafkas Orduları Bakü'yü özgürlüğüne kavuşturduktan sonra Dağıstan'a girerek iki yüz elli senelik hedef gerçekleşmiş ve Türk Ordusu Kuzey Kafkasyalılara fiili destek için bölgeye ayak basmıştır. Türk ordusunun bir işgalci olmadığı, yedi sene boyunca bölgede bir garantör olduğu, kurulan Cumhuriyet tarafından resmen kabul edilmiştir. Ancak Mondros Mütarekesi sebebiyle Türk ordusunun silah bırakması zarureti sonucunda Kafkasya zorunlu olarak terkedilmiştir. Bu ordudan emanet bulunan Dağıstan'daki Türk Şehitliği bugün Rusya'nın hala devam eden baskılarına karşı bölge halkınca her türlü risk göze alınarak korunmakta ve Türk şehitlerin aziz hatırası muhafaza edilmektedir. Kuzey Kafkasya'da yaşanan bu gelişmeler akabinde Bolşeviklerin bölgeyi ele geçirmesi ile pek çok siyasi mülteci yeniden Türkiye topraklarına iltica etmiştir.

Dağıstan'daki Türk Şehitliği bugün Rusya'nın hala devam eden baskılarına karşı bölge halkınca her türlü risk göze alınarak korunmakta ve Türk şehitlerin aziz hatırası muhafaza edilmektedir.

Bu olaylardan hemen kısa bir zaman sonra İkinci Dünya savaşı esnasında Stalin'in emriyle Almanya yahut Türkiye ile ittifak kurması kuvvetle muhtemel ve bağımsızlık peşinde olan

Müslüman milletler olarak değerlendirilen Kuzey Kafkasyalılar, tıpkı Ahıskalılar ve Kırımlılar gibi nüfuslarının yarısını kaybedecekleri yeni bir sürgünle Sibiryaya ve Orta Asya steplerine tehcir edilmişler ve ancak 1958 yılından sonra ülkelerine geri dönebilmişlerdir.

Bahsedilen dönemde dahi fırsat bulanlar Türkiye'ye sığınmıştır. **Türkiye Cumhuriyeti kendisinin tamamlayıcı parçalarından olarak gördüğü Kuzey Kafkasya Halkları ile öylesini sıkı bir gönül bağına sahiptir ki 1934 tarihli ve 15035/6599 sayılı Türk Soyularının Vatandaşlık Kazanması ile İlgili Tamim'de (Yönetmelik) "Müslüman Gürcü, Lezgi, Çerkez, Çeçen, Avar ve Abazalar" ismen ayrı ayrı anılarak bu grupların Türk kültürüne bağlı meskun milletler olduğundan bahisle tabiiyet belirttikleri takdirde Türk soylu göçmen kabul edilerek vatandaşlık işlemlerinde buna göre muamele edileceği güvence altına alınmıştır**⁵. Yine 2510 sayılı İskan Kanunu'na dayalı olarak hazırlanmış iskanlı ve serbest göçmen kabulüne dair esasları muhtevi talimatnamede bu neviden Osmanlı ile sıkı bağlan olan ve akabinde bir devlet sahibi olamayan Müslümanların Türk soylu gibi muamele göreceği belirtilmiştir. Bu hususta yapılan dinî referansın Osmanlı İmparatorluğu üzerinden mevcut sıkı tarihi bağlar sebebiyle olması hasebiyle laiklik ilkesi ile çatışmadığının da altı çizilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kendisinin tamamlayıcı parçalarından olarak gördüğü Kuzey Kafkasya Halkları ile öylesini sıkı bir gönül bağına sahiptir ki 1934 tarihli ve 15035/6599 sayılı Türk Soyularının Vatandaşlık Kazanması ile İlgili Tamim'de (Yönetmelik) "Müslüman Gürcü, Lezgi, Çerkez, Çeçen, Avar ve Abazalar" ismen ayrı ayrı anılarak bu grupların Türk kültürüne bağlı meskun milletler olduğundan bahisle tabiiyet belirttikleri takdirde Türk soylu göçmen kabul edilerek vatandaşlık işlemlerinde buna göre muamele edileceği güvence altına alınmıştır.

⁵ Karagül, D. "Türk Soylu Yabancıların Hukuki Rejimi". İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021 s. 23

Yukarıda muhtasaran anlatıldığı üzere Kuzey Kafkasya'da süregelen bağımsızlık mücadelesi Rus Çarlığı'nın bölgeye ilk adımını atmasından bu yana zaman zaman kısa fetretlerle birlikte devam edegelmiştir. Nihayet 1991 yılında Cahar Dudayev, Zelimhan Yandarbiyev gibi liderler bu direniş ekseninde Çeçen İçkerya Cumhuriyeti olarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sovyetler Birliği Dönemi'nde müstakil bir Sovyet olan Cumhuriyet, Yeltsin'in her bir Sovyet'in kendi kaderini tayin edebileceği yönünde açıklaması ile meşru hale gelen self determinasyon haklarını kullanarak bu bağımsızlığı ilan etmiş olsalar da petrol zenginliği ve stratejik konumu ile önem teşkil eden bölgenin bağımsızlığı hoş karşılanmamış nihayet Çeçenler başta olmak üzere Kuzey Kafkasya halkları bir kez daha oldukça kanlı bir mücadelenin ortasında kalmışlardır. Rusya tarafından kısa sürede bastırılacak bir isyan olarak nitelendirilen bağımsızlık mücadelesi, birincisi 1994-1996 yılları arasında süren Rus-Çeçen Savaşı ile başlamış ve Hasavyurt Anlaşması sonucunda Rusya'nın Çeçen İçkerya Devleti'nin de facto olarak meşruluğunu tanımasıyla son bulmuştur. Ancak Rusya Federasyonu, çıkarlarına uygun görmediği bu anlaşmayı tanımadığını ilan ederek sivillerin ciddi şekilde etkileneceği İkinci Rus-Çeçen Savaşı'nı başlatmıştır.

Bu savaşlar boyunca 1.000.000 nüfuslu Çeçen halkından 200.000'i çocuklar olmak

üzere 500.000 sivil hayatını kaybetmiştir⁶. Bu savaşların akabinde Rusya'nın bölgede hakimiyet sağlaması ile bağımsızlık taraftarı hatta sadece sempatizanı olan insanlar akıl almaz katliamlara, işkence ve kötü muamelelere tabi tutulmuş ve tutulmaktadır. Bu sebeple pek çoğu sıkı gönül ve kan bağlarına sahip oldukları ve Hunkar Moxk (Liderin Ülkesi) olarak isimlendirdikleri Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye sığınan Kuzey Kafkasyalı muhacirlerin Türkiye'ye sığındıkları günden bu yana yaşadıkları hukuki statü problemleri bu raporun esas konusunu teşkil etmektedir.

Kuzey Kafkasya'nın Güncel Durumu

Rusya Federasyonu'nun bilhassa 2. Çeçen Rus Savaşı'nda sivil halka yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırılar Kuzey Kafkasya halkları için devam eden baskı ve zulümlere bir yenisini daha eklemiş ve kapanması oldukça güç yeni yaralar açmıştır. Baskı ve yok etme politikalarıyla halkı sindirme çabaları yerel işbirlikçiler edinilerek çok daha ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu minvalde **Çeçenistan bölgesine adeta bir işgal valisi gibi atanan Kadırov ailesi halk tarafından asla meşru görülmemiştir. Muhaliflere karşı yürütülen ciddi insan hakları ihlalleri ve yargısız infazlara dayalı yıldırma politikaları binlerce kişinin zamanla ülkesini terk etmek zorunda kalmasına sebep olmuştur.** Bunun en önemli sebebi Rusya yanlısı Kadırov rejiminde en ufak tehdit yahut muhalefet emaresi görülen insanların şahıslarına ve kolektif cezalandırma mantığıyla mensup olduğu ailenin tüm fertlerine karşı kaçırma, hapsedme, insan onurunu mugayir muamele, işkence ve öldürme gibi saldırıların gerçekleştirilmesidir. Bu faaliyetler hiçbir hukukî dayanak olmaksızın salt

⁶ Freedom House "The Worst of the Worst 2006 Russia Chechnya" 2006, s. 23

ithamlara dayalı olarak yürütülmekte olup geçtiğimiz otuz sene içinde düzenlenmiş olan Rusya hakkındaki tüm insan hakları raporlarına yansımış önlenemez bir insan hakları ihlalleri dizisi olarak sürmektedir. Bu raporlar ötesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başta olmak üzere İngiltere, Fransa gibi pek çok ülke Rusya'ya defaatle Çeçenistan'da yaşanan yargısız infazlar, işkence ve insan onuruna aykırı muameleler, kaçınılmalar ve kolektif cezalandırma metotlarının kullanılması gibi gerek uluslararası anlaşmalara gerekse federasyon iç hukukuna tamamen aykırı faaliyetler hakkında notalar verilmiştir⁷.

Rusya yanlısı Kadırov rejiminin, muhalefet ya da tehdit olarak algıladığı kişilere ve **kolektif cezalandırma mantığıyla mensup olduğu ailenin tüm fertlerine karşı kaçırma**, hapsedme, kötü muamele, işkence ve öldürme eylemleri, ciddi insan hakları ihlallerine ve yargısız infazlara yol açmış, bu durum binlerce kişinin ülkesini terk etmesine sebep olmuştur.

Ancak Rusya, bölgede yetkilendirdiği yöneticiler ve istihbarat elemanları ile yürüttüğü bu ihlallerin son bulması bir yana, üzerini kapama yönündeki tavrını ısrarla sürdürmektedir. Öyle ki etnik Rus olup bu konu üzerine giden Anna Politskovskaya, Natalia Estemirova gibi aktivist ve gazeteciler faili meçhul cinayetlere kurban gitmişlerdir. Yine son olarak 2023 yılında savaş karşıtı protestoları sebebiyle 10 sene hapis istemiyle tutuklu yargılanan Çeçen annelerin ve oğlu muhaliflerden olduğu için 5.5 yıl hapis cezasına çarptırılan 55 yaşındaki Zarema Musaeva'nın izini sürmek isteyen gazeteci Yelena Milaşina, Çeçenistan bölgesinde saldırıya uğramış borularla dövülerek baş tarafından ölümcül darbeler almış, parmakları kırılmış ve saçları kazınarak yeşil boyaya batırılmıştır.

Yine beraberinde olan avukat Aleksander Nemov'da ağır darp raporu alacak ölçüde saldırıya uğramıştır. **Unutulmamalıdır ki gazeteciler ve aktivistlere karşı yapılan saldırılar medyatik değere sahip olduğundan çok daha hafif yahut temkinli davranılarak yürütülmektedir. Ancak sıradan hayatlar yaşayan muhaliflere, muhalif olarak addedilenlere ve bunların ailelerine karşı yapılan saldırılar çok daha şiddetli ve insanlık dışı boyutlara ulaşmaktadır.** 2021 senesinde henüz 19 yaşında olan Salman Tepsurkayev, Kadırov'a muhalif olduğu gerekçesi ile güvenlik güçleri tarafından kaçırılmış işkence ve tecavüze maruz kalmış akabinde öldürülmüştür⁸.

Aynı sene çoğunluğu 17-21 yaşları arasındaki 512 Çeçen'in 22 yılında da 476 Çe-

⁷ UK&USA Joint Statement, "Human rights violations and abuses in the Chechen Republic of the Russian Federation" 2021 <https://www.gov.uk/government/news/human-rights-violations-and-abuses-in-the-chechen-republic-of-the-russian-federation-joint-statement> Erişim Tarihi: 01.10.2023

⁸ Gordeeva, K. "Human Rights Activists Report Death of Kadyrov Critic" Novaya Gazeta 24.08.2022. <https://novyagazeta.eu/articles/2022/08/24/human-rights-activists-report-death-of-kadyrov-critic-news> Erişim tarihi:01.10.2023

çen'in "kaybolduğu" insan hakları takip ve gözlem kurumlarının raporlarına yansımıştır⁹. Kuzeni muhalif olduğu gerekçesi ile "tutuklanan" bir kadının açıklamaları aşağıdaki gibidir:

"Kuzenim muhalif olduğu için kaçınıldı. Sonra ailemizi rahatsız etmeye başladılar. Beni Gudermes'te bir polis departmanına götürdüler. Bölüm kapısız, üst üste birkaç karanlık oda içeriyordu, zemin bitmemiş beton ya da onanım aşamasındaymış gibiydi. Odalardan birinde 2 erkek, diğerinde 2 kadın vardı, görünüşe göre bunlar evli çiftlerdi. Erkekler bir eliyle borulara ve bacaklarından birbirine zincirlenmişlerdi, kadınlar sadece yerde oturuyorlardı. Aynı şekilde yere oturmam ve kimseyle konuşmamam söylendi.

Erkeklerle işkence edildiğinde, bunu duyduk. Kadınlar sert bir şekilde bağırma ve ağlamaya başladılar, sonra maskeli biri gelip hepimizin karnından ve kalçalarından dövdüler ve çok sert çığlık atan birini saçlarından sürüklediler. Bizlerin onurunu kıracak işkencelerde bulundular."

Bu anlamda Çeçen muhacirler, bizzat Rusya tarafından yönlendirilen ve kendi halkına bu akıl almaz işkence ve baskıyı reva gören Ramzan Kadirov'un Rusya yanlısı söylem ve politikalarının Çeçenlerin iradesinin bir yansıması olarak düşünülmesinden oldukça üzüntü duymaktadırlar. Nitekim meşruiyet kaynağını halk iradesinden almış bir yönetici olmadığından otoritesini korumak için kendi halkına vahşetle muamele eden bu kişinin, Çeçenlerin milli benliklerini ve varlığını yok etmek üzere hareket ederken bu milletin temsilcisi olarak kabul edilmesi akla ve vicdana sığmayacak bir durumdur. Ancak Çeçenistan meselesinin dünya kamuoyunda popüler bir konu olma-

ması hasebiyle bu durum sıklıkla karıştırılmakta, Kadirov'un Dudayev çizgisi ile başlayan akımın devamında evrildiği çizgi olarak anlaşılması söz konusu olmaktadır. Bu anlamda Kadirov hükümetinin bahsedilen çizgideki Çeçen liderler gibi gerçek bir seçimle gelmediği ve Çeçenistan'da otorite sağlamak için Çeçen halkını ciddi şekilde baskı ve zulme maruz bıraktığı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan bir post savaş bölgesi olarak olası bir muhalif hareketin oluşmasını önlemek amacıyla belirtilen veçhede insanlık dışı uygulamalar ile sık sık uluslararası insan hakları raporlarına konu olsa da, Kuzey Kafkasya'nın sair bölgelerinde yaşayan ve muhalif görülen Kafkasyalıların maruz kaldıkları baskı ve sindirme politikaları da farklı değildir¹⁰. Tıpkı Çeçenistan gibi Dağıstan, İnguşetya, Kabarday-Balkar gibi Kuzey Kafkasya'nın farklı bölgelerinde yaşayan insanlar da Rusya Federasyonu gözünde muhalif olarak yaftalandığı takdirde tıpkı Çeçenistan'da yaşandığı üzere her türlü insan hakları ihlalinin hatta yaşama hakkını yok sayacak cinayetlerin hedefi haline gelmektedirler.

Bu durumu Türkiye'ye sığınmış olan Dağıstanlı erkek sığınmacı (56) şu şekilde ifade etmektedir:

"Ben Gimri köyündenim. Bu köy İmam Samil'in köyüdür ve tarihi direnişiyle meş-

⁹ US States Department of State Bureau of Democracy, Human Rights and Labor "2022 Country Reports on Human Rights Practice: Russia" 2022 U.S. Department of State

¹⁰ Bknz: HRW World Report RUSSIA 2021& HRW World Report RUSSIA 2022

hur olduğu için Çarlık döneminde de, Sovyetlerde de, Federasyon döneminde de sıkı denetim altında tutulmaktadır. Köyümüzde 1999 yılında Türkiye’de ilim alıp dini ilimler öğretmek isteyen kuzenimizin evi taranarak şehit edildi. Tüm öğrenciler hakkında hiçbir yasadışı faaliyette bulunmadıkları halde soruşturma başlattılar. Öyle ki köye giriş çıkış bile kontrol altına alındı. Köydeki insanlar ise kendi halinde Dağıstanlılardı. Hatta Dağıstan parlamentosunda milletvekili olan dayım dahi bu köyden olduğu için öldürüldü. Ölüm hakkında hiçbir açıklama olmadı. Ben de bir aramada sadece bir polise güldüğüm gerekçesiyle saatlerce işkenceye maruz kaldım. Çeçen direnişine sempati duyduğum söylenerek sorguların ve işkencelerin sonu gelmeyip ciddi sağlık problemleri yaşamaya başlayınca 2013 yılında atalarımız gibi Türkiye’ye sığındım. Köyümüzde ise neredeyse hiç bir insan kalmadı, ya öldürüldü ya da köyü terk etmek zorunda kaldılar ve buna rağmen hala köy polis kontrol noktaları ile çevrelenmiş durumda.”

Öyle ki köye giriş çıkış bile kontrol altına alındı. Köydeki insanlar ise kendi halinde Dağıstanlılardı. Hatta Dağıstan parlamentosunda milletvekili olan dayım dahi bu köyden olduğu için öldürüldü. Ölüm hakkında hiçbir açıklama olmadı.

Yine mülakat yapılan kişiler arasında olan Dağıstanlı bir başka sığınmacı aile üyelerinin Çeçen-Rus savaşları sırasında Çeçenlere sadece insani yardım yaptığı gerekçesiyle yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben Dağıstanlıyım Çeçen Savaşı sırasında zor duruma düşen Çeçenlere insani yardımda bulunuyordum. 2010 yılında FSB tarafın-

dan gözaltına alındım. Bir gün boyunca iki saat yorulup mola vermeleri haricinde bütün gün elektrikle işkence gördüm. Beni serbest bırakırken mücahitlere yardım yapar gibi yerlerini öğrenip bize muhbirlik yapmazsan söz veriyoruz tüm aileni öldüreceğiz dediler. Bunun üzerine serbest kalır kalmaz ailemle Türkiye’ye geldim.”

Kafkasya’nın bir başka bölgesi olan İnguşetya’da da durum pek iç açıcı değildir. Bölge halkının Çeçenlerin aslında etnik köken bakımından tamamlayıcı bir parçası olması ve Çeçen-Rus Savaşları’nda Çeçen saflarına bölgeden ciddi bir katılım olması ve bölge halkının Çeçen halkına ciddi insani yardımlar yapmaya çabalaması bölgeden pek çok ailenin deyim yerindeyse damgalanmasına sebep olmuştur. Tıpkı Çeçenistan’da olduğu gibi burada da 2000 yılından bugüne binlerce insanın ‘kaybolması’ hadisesi resmî başvurulara ve muhtelif insan hakları gözlem raporlarına yansımış bir vakıdır. Üstelik tıpkı Çeçenistan’da uygulandığı gibi kolektif cezalandırma yöntemi ile bu neviden bir desteği yahut sempatisi olduğu kişilerin tüm aile üyeleri suçlu sayılmakta ve haklarında adil yargılama bir yana herhangi bir yargılama süreci işletilmeksizin cezalandırılmaktadırlar. Bu neviden bir uygulamanın kurbanı İnguş Erkek Sığınmacı (38) yapılan mülakatta şahsi durumunu şu şekilde özetlemiştir:

“Biz İnguşetyalıyız. Ağabeylerim Çeçen savaşında Rusya’nın Çeçen halkına yaptıklarına dayanamayıp Çeçenlerle birlikte savaşa katıldığı için beni tutukladılar dayak atarak işkence ettiler. İşkence ve dayaktan öleceğim anlaşılınca hastaneye gönderdiler. Hastanede kendime gelir gelmez kaçtım ve Türkiye’ye sığındım.”

Rusya’nın bölge halkına yönelik insan hakları ihlallerinin yegâne sebebinin ise Çeçenistan meselesi olduğu düşünülmemelidir. Zira Çeçe-

nistan meselesinin bu denli hassas olmasının temel sebeplerinden biri Kuzey Kafkasya'nın bir bütün olarak elde tutulacağı yahut kaybedileceği inancıdır. Bu sebeple bölge halklarından dini ve millî değerlere bağlılığı ile bilinen insanların Rusya'nın asimilasyon faaliyetlerini baltalayarak huzurunu kaçırma potansiyeline sahip profiller olarak algılanması, çok sıradan kabul edilebilecek dini ve millî pratiklerin dahi bir tehdit unsuru olarak ele alınmasına sebep olmaktadır. Nitekim bu anlamda Osmanlı ile Dağıstan ilişkileri ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti üzerine çalışmalarını tanıyan ve pek çok bilimsel telifi bulunan bir akademisyen olan Prof. Dr. Hacı Murad Donogo çalışmaları sebebiyle Pan Türkist olmakla suçlanarak evine güvenlik güçlerince defaatle baskınlar düzenlenmiştir¹¹. Aynı şekilde Kabardey Balkar Üniversitesi akademisyenlerinden tarihçi Arslanbek Mirzoev tarih çalışmaları sakıncalı görülerek tutuklanmış ve terörle itham edilmiştir. Yine Kafkasyalılık bilinci üzerine yazılarıyla bilinen Kabardey gazeteci Timur Kuaşev 21 Temmuz 2014 tarihinde ortadan kaybolmuş ve ertesi gün cesedi bulunmuştur¹². Kuaşev cinayeti ile ilgili dosya ise delil yetersizliği öne sürülerek kapatılmıştır. Dini yaşamla ilgili ise Kabardey Balkarlı bir sığınmacı (36) durumu şu şekilde özetlemektedir "Namazlarını cemaatle camide kılmak Rus güvenlik güçleri açısından terörist sayılmak için yeterli bir sebeptir."

Rusya'nın Kuzey Kafkasya halklarını potansiyel bağımsızlık hareketlerine karşı baskıda tutması politikası ve bu yönde yaptıkları insan hakları ihlalleri geçtiğimiz 30 yıl boyunca insan hakları raporları, uluslararası insan hakları mahkemeleri kararları, hayatları uğruna bu durumu dünya basınına duyurma çabası içinde olan aktivist ve gazetecilerin çalışmalarına binlerce örneği ile yansımış durumdadır. Raporumuz-

da çok küçük bir kesit ile genel tablonun müşahade edilmesi amaçlanmakta olduğundan geniş projeksiyona yer vermek mümkün olmamıştır.

Ancak oldukça muhtasar bir biçimde şunu söylemek mümkündür: Çarlık Rusya ve Sovyetler döneminde Ruslaştırma politikalarına karşı dini ve millî sebeplerle entegre olamayan Kafkas Halkları topluca cezalandırılarak her iki dönemde de bölgeden kolektif olarak sürgün edilmişlerdir. Günümüzde ise bu politikalar doğrultusunda bölge halkı caydırıcı ve bastırıcı etkisi olduğu düşünülerek ciddi insan hakları ihlallerine maruz bırakılmakta, bilhassa tehdit olarak görülen kişiler ve aileleri insan onuruna aykırı muamelelere maruz bırakılmakta, ortadan kaybolmakta yahut açık bir mesaj vermek istenircesine faili meçhul cinayetlere kurban gitmektedir. AİHM'e dahi yapılan başvurular ile elde edilen sonuçlar ise Rusya tarafından uygulama bulmadığından süregelen probleme bir çözüm oluşturamamaktadır.

Çarlık Rusya ve Sovyet dönemlerinde Ruslaştırma politikalarına direnen Kafkas Halkları, dini ve millî kimlikleri nedeniyle toplu sürgünlere maruz kalmıştır. Günümüzde ise bu politikalar devam ederken, bölge halkı ciddi insan hakları ihlallerine uğramakta; tehdit olarak görülen bireyler ve aileleri, onur kırıcı muamelelere, kaybolmalara veya faili meçhul cinayetlere maruz kalmaktadır.

Seferberlik Uygulamasının Kafkasya'ya Yansımaları

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde ilan ettiği seferberlik kararının yansımaları Kuzey Kafkas-

¹¹ "Caucasian Knot" "Dagestani Historian Donogo Reports Details of His Interrogation After Search" 04.12.2022 <https://eng.kavkaz-uzel.eu/articles/61762> erişim tarihi: 01.10.2023

¹² Greenslade, R. "Russian journalist's Body Found After Disappearance" The Guardian, 05.08.2014. <https://www.theguardian.com/media/greenslade/2014/aug/05/journalist-safety-russia> erişim tarihi: 01.10.2023

ya'da bir kez daha ciddi çalkalanmalara sebep olmuştur¹³. Daha ilk andan itibaren bu savaşın bir parçası olmak istemeyen, deyim yerindeyse Rusya'nın kendilerine uyguladıkları ilhak ve işgal stratejisinin başka bir milletin topraklarında uygulanmasında piyon durumunda olmak istemeyen Kafkasya halkları özellikle kadınların da etkin katılım göstererek yürüttüğü seferberlik karşıtı miting ve eylemlere girişmiştir.

Ancak bu neviden eylemlere katılım gösterenlere Rusya tarafından oldukça ağır faturalar kesilmiştir. Pek çok gösterici tutuklanmış ve çıkarıldıkları mahkemelerde ceza hukukunun temel ilkelerinden olan ölçülülük ve orantılılık ilkesini hiçe sayan ağır cezalara çarptırılmışlardır. Daha ilerisi bu vechede gösterilere katıldığı tespit edilen kişilerin çocuklarının öncelikli olarak ön cephelelere gönderilmek üzere mobilize edileceği tehdidi ve bu tehdidin bizatihi uygulanması ile yükselen sesler çok sert biçimde bastırılmıştır.

Rusya'nın seferberlik ilanı sonrası takip ettiği stratejilerden birinin de bilhassa problem olarak gördüğü özerk cumhuriyetlerde yaşayan kişileri mobilize ederek bir yandan bu bölgelerde bulunan genç erkek nüfusu azaltmak olduğu açıklanan rakamlardan açıkça anlaşılmaktadır. Bu strateji özerk cumhuriyetlerin başlarına getirilen partnerler aracılığıyla özellikle muhalif olarak görülen kişilerin kendilerini ve akrabalarını zorla mobilize etme, buna

kendileri yahut aileleri bu duruma karşı çıktıkları takdirde ise oluşan yasal dayanak ile uzun yıllar hapis cezasına çarptırılmaları şeklinde geniş bir uygulama bulmuştur. Bu çemberde sıkışan Kuzey Kafkasyalılar çözümü ülkeden ayrılmakta bulmaktadır. Bu anlamda kültürel yakınlık ve gönül bağı sebebiyle pek çok hemşerisinin bulunduğu bir ülke konumunda olan Türkiye, Kafkasyalıların sığınmayı çatı olmaktadır.

INAD Yolcu Statüsü ve Giriş Yasağı Sorunu

Belirtilen seferberlik sürecinde pek çok Kuzey Kafkasyalının Türkiye'ye geldiklerinde havalanlarında istenmeyen yolcu statüsüne alındıkları ve ülkeye kabul edilmeden uzun yıllar giriş yasağı kararı alınarak geri gönderildiği avukatlarla ve sığınmacılarla yapılan mülakatlar sonucunda müşahede edilmektedir.

Yabancılar Hakkında Koruma Kanunu madde 7'de Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yolcular somut bir şekilde sıralanmakta ve ilgili maddenin c bendinde aynı kanunun 15. maddesine atıf yapılmaktadır. Mezkur maddenin c bendinde ise "kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler" ibaresi yer almaktadır. Elbette Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu düzeni ve kamu güvenliği son derece

¹³ CNNTURK " Rusya'da Kısmi Seferberlik Karşıtı Gösteriler Devam Ediyor" 2022 <https://www.cnntrk.com/amp/dunya/rusyada-kismi-seferberlik-karsiti-gosteriler-devam-ediyor> Erişim Tarihi: 01.10.2023

önemli ve hassas bir konudur. Fakat ilgili maddenin uygulamasında belirtilen dönem aralığında Rusya Vatandaşı Kuzey Kafkasyalılara yönelik olarak uygulamanın ölçülülük sınırlarını aşacak boyutlara geldiği somut vakalar çerçevesinde görülmektedir.

Türkiye’de 200 seneden bu yana yaşayan akrabaları bulunan, eğitim düzeyi yüksek, spor, sanat gibi alanlarda başarı sahibi ve hiçbir suçla karşılaşmamış, terörle iltisakı bulunmayan şahıslar hakkında dahi ilgili maddeye dayalı olarak giriş yasağı konulmakta ve Türk kamuoyunun sahip olduğu değerlere ve kamu düzeni anlayışına sığmayacak sebepler öne sürülmektedir. Üstelik bu süreçte daha önceden Türkiye’ye sığınmış ancak zaruri sebeplerle ülkeden çıkış yapmak durumunda kalan Kuzey Kafkasyalıların dahi istenmeyen yolcu statüsüne alınarak haklarında Türkiye’ye giriş yasağı kararı alındığı olaylar meydana gelmiştir.

Türkiye’de 200 seneden bu yana yaşayan akrabaları bulunan, eğitim düzeyi yüksek, spor, sanat gibi alanlarda başarı sahibi ve hiçbir suçla karşılaşmamış, terörle iltisakı bulunmayan şahıslar hakkında dahi ilgili maddeye dayalı olarak giriş yasağı konulmakta ve Türk kamuoyunun sahip olduğu değerlere ve kamu düzeni anlayışına sığmayacak sebepler öne sürülmektedir.

Bu anlamda mağdur olan Çeçen erkek sığınmacı (42) yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir:

“Eşim ve çocuklarımla İstanbul’da ikametimiz ile yasal bir şekilde yaşıyorduk. Eşimin babası ölüm döşeğindeydi. Eşimi son kez görmeyi çok istediği için kendisi üç küçük çocuğumuzla birlikte yurtdışına babasını ziyarete gitti ve hemen geri döndü. Ancak geri döndüğünde ikameti olmasına rağmen kamu güvenliği açısından riskli bulunduğu

bu yüzden Türkiye’ye giriş yapamayacağı söylenerek üç gün çocuklarımla birlikte havaalanında tutulduktan sonra geri gönderildi.”

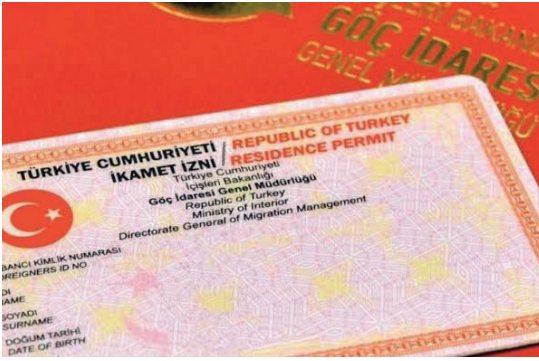
Yukarıda belirtilen ilgi maddeler ile ilgili yine YUKK m. 8 hükmünce giriş yasağının uluslararası koruma başvurusunu engeller nitelikte yapılamayacağı açıkça belirtildiği halde kişilerin başvuru dilekçelerini kabulden imtina edildiği pek çok örnek vakidir. Online olarak mülakat yapılan bir Kuzey Kafkasyalı durumu şöyle ifade etmektedir:

“Tarihi bağlarımız ve din kardeşliğimizi düşünerek tek düşüncem bu beladan kurtulana kadar Türkiye’de kalmaktı. Bunun için maddi birikimim de vardı. Bir kaçak olarak yaşamayı hiç düşünmedim. Ancak havaalanında giriş noktasında beni bir odaya aldılar ve saatlerce beklettiler akabinde güvenlik gerekçeleri ile ülkeye giriş yapamayacağımı söylediler. Çok şaşırırım benim yasadışı hiçbir faaliyetim yok, hiçbir yasadışı örgütle bağlantım da yok neden böyle bir karar verildi diye sordum. Orada bulunan memur sakalımın terörist sakalına benzediğini ve telefonumda ilahiler olduğunu söylediğinde çok şaşırırım. Müslüman bir ülkede böyle bir şeyle karşılaşacağımı hiç düşünmemiştim. Beni doğrudan Rusya’ya giden bir uçağa bindirmek istediler. Avukatların ısrarları ile 3. bir ülkeye gitmeme ancak razı oldular. Şimdi Fransa’da yaşıyorum. İltica başvurum kabul edildi ama yine de Fransa gibi bir ülke bile bende zarar görmezken kardeşlerimin ülkesine kabul edilmemiş olmak beni çok üzüyor.”

Bu neviden uygulamalar sonucu oluşan mağduriyetler kanun mercilerine başvurulduğu takdirde düzeltilmektedir. Ancak Türkiye’ye giriş yapamayan Kuzey Kafkasyalılar genellikle aynı gün içinde Rusya’ya geri gönderilmek-

tedir. Dolayısıyla ilgili idari işleme karşı kanun yolu başvuru sonuçlanmadan kişiler Rusya'ya dönmekte ve açık ve ulaşılabilir şekilde ilan edildiği üzere döndüklerinde doğrudan bir cezalandırma metodu olarak cepheye yahut insan hakları gözlem raporlarına yansdığı üzere işkenceleri ile meşhur hapisanelere gönderilmektedirler.

Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalı Sığınmacıların Yasal Statü Sorunu

Kişilerin bir devlet egemenlik sınırları içinde sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri belirlemek adına ilgili ülke hukuk bakımından hangi statüde olduğunun tespiti modern devlet anlayışı çerçevesinde vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu açıdan yasal statüyü, devlet ve kurumlarının kişileri tanımasını ve tanımlamasını sağlayan bir kimlik olarak değerlendirmek mümkündür. Bu açıdan devletler hukukunda temel olarak gerçek kişileri bir devlete bağlayan, kişilerin hak ve yükümlülüklerini belirleyen kimlik, temel olarak vatandaşlık yasal statüsü ile tanımlanmıştır. Ancak devletlerin egemenliği altında yaşayan gerçek kişiler vatandaşlık statüsüne sahip olanlardan ibaret olmadığından sığınmacı, mülteci ve diğer geçici yasal statüler devletlerin hukuk sistemlerinde yer almaktadır. Bu minvalde bir devlet egemenliğinde sürekli yahut geçici süreli olarak yaşayan tüm gerçek kişilerin bir hukuki

statü edinmeleri hem bu kişiler açısından bir hak, hem de buldukları devlete karşı bir yükümlülük olarak vazedilmiştir. İlgili devletin hukukundaki yasal statüler zamanın ve ihtiyaçların değişmesi ile yetersiz kaldığı takdirde yeni yasal statüler oluşturularak egemenlik altında bulunan her bir ferdin yasal statüsünün bulunmasına ihtimam gösterilmiştir. Örneğin Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrasında Türkiye sınırlarına gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan Suriyelilerin acil koruma altına alınmaları ve bir yasal statü sahibi olmaları adına geçici koruma statüsü düzenlenmiştir.

Bilhassa Çeçenistan'ın işgali ve bağlantılı baskı ve şiddet olayları sebebiyle Türkiye'ye sığınan ve raporumuzun ana konusunu teşkil eden **Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar esasen 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ndeki mültecilik koşullarına haizdir. Rusya'nın AGİT üyesi olması bakımından 'Avrupa kökenli mülteci' kategorisine dahil olmaktadır. Bu ikinci durum bakımından Türkiye'nin mezkur anlaşmaya taraf olduğu dönemde sözleşmeye koyduğu coğrafi çekince şerhi kapsamında da bulunmamaktadırlar.** Ancak Birinci Çeçen-Rus Savaşı'ndan bu yana Kuzey Kafkasya'da yaşanan çatışmalar ve baskılar sebebiyle Türkiye'ye sığınan Kuzey Kafkasyalıların bu statüyü elde etmeleri mümkün olmamıştır.

Öte yandan kendileri ve aileleri her türlü haktan mahrum şekilde kelimenin gerçek anlamıyla kimliksiz yaşamak istemeyen Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar ülkelerine dönmeleri mümkün olmadığından uzun yıllardır Türkiye'de çeşitli ikamet türlerini elde etmek suretiyle bir yasal statü kazanmaya çabalamaktadırlar. Ancak bu hususta muhtelif problemlerle sıklıkla karşılaşmakta ve bu sebeple hem kimliksizlik, hem de Rusya'ya geri gönderilme tehdidi belirtilen sığınmacı grubunun hayatını derinden sarsan

kronik bir problem haline gelmektedir. Bu anlamda sıklıkla karşılaşılan problemler yapılan mülakatlar, bu alanda faaliyet gösteren avukatlar ve akademisyenlerle istişareler doğrultusunda aşağıda ele alınmıştır.

İkamet Sorunu

Türk hukukunda vize süresinden yahut vize muafiyetinden daha uzun süre Türkiye’de kalmak isteyen yabancıların ikamet izni almaları gerekmektedir. Bu izni talep şekil ve şartları 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Kanun ile bu kanunun uygulama detaylarını havi olan 29656 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile belirlenmiştir. Buna göre ikamet izni talep eden yabancıların belirlenen belgelerle yetkili mercilere yaptığı başvuru akabinde bu mercilerin yapacağı değerlendirmeler doğrultusunda ikamet başvurusu kabul edilmekte veya reddedilmektedir. Değerlendirme kistasları idareye güvenilirlik ilkesi doğrultusunda mezkûr kanun ve yönetmelikte tahdidi olarak sayılan somut gerekçeler ile sınırlandırılmıştır. Ancak bu gerekçeler arasında bahsedilen kamu güvenliği açısından tehdit gerekçesi oldukça geniş yorumlanabilecek, hatta işlemi değerlendiren memurun şahsi kamu algısı etrafında şekillenebilecek oldukça genel bir kıstas olduğundan hukuk doktrininde sıklıkla eleştirilmekte, pratikte ise bu yönde oldukça keyfi uygulamalar yer aldığı Türk Mahkemelerinin bu konudaki iptal kararlarından gözlemlenebilir haldedir. İkamet izin belgeleri başvuruçunun ikamet dayanağı gerekçelerine göre kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni gibi kategorilere ayrılmaktadır. Bununla beraber, Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların 2014 yılına kadar kendilerine yönelik olarak tanımlanmış ‘özel ikamet’ tezkeresinden yararlandığı anlaşılmıştır. Ancak ilerleyen dönemde diğer böl-

gelerden kitlesel olarak gelen sığınmacıların ihtiyaçlarına göre yenilenen uygulamalar ve hukukî düzenlemeler arasında kıyasen oldukça küçük nüfuslu bu topluluğa yönelik düzenlemeler ortadan kalkmıştır.

Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların 2014 yılına kadar kendilerine yönelik olarak tanımlanmış ‘özel ikamet’ tezkeresinden yararlandığı anlaşılmıştır. Ancak ilerleyen dönemde diğer bölgelerden kitlesel olarak gelen sığınmacıların ihtiyaçlarına göre yenilenen uygulamalar ve hukukî düzenlemeler arasında kıyasen oldukça küçük nüfuslu bu topluluğa yönelik düzenlemeler ortadan kalkmıştır.

Devletin ikamet izni teşvikindeki ana motivasyon belirtildiği üzere öncelikli olarak egemenliği altında bulunan her bir bireyin kontrolünü sağlamak, bu bireyleri bir yasal statü ile kimliklendirerek çeşitli veçhelerde girilecek ilişkileri hukuki ve sistematik hale getirmek ve bu bireylerin olası ihtiyaçlarını gerekli hızda ve nitelikte yanıtlamak ve entegrasyonu sağlıklı biçimde sağlamak olarak ifade edilebilir. İlave-ten devletin çeşitli politika ve projeksiyonları doğrultusunda egemenliği altında belirli bir dönem yahut sürekli yaşamasını istediği kişi ve grupları ülkeye çekebilmek adına gerekli hukuki altyapının sağlanması zarureti de bu minvalde önemli bir motivasyon sebebi olmaktadır. Öte yandan evrensel hukuk norm-

ları ve insan hakları bakımından son derece ehemmiyetli görülen bir başka motivasyon da Kuzey Kafkasyalılar gibi menşe ülkelerinde insanlık dışı muamele görme tehdidi altında bulunan kişilerin yaşam hakkını korumak ve insan onuruna yaraşır asgari bir hayat sürmelerini sağlamak adına egemenlikleri altında yaşamalarına müsaade edilmesidir.

Rapora konu olan Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların Türkiye egemenliğinde yaşaması ağırlıklı olarak belirtilen son motivasyon ile bağlantılıdır. Bununla beraber uzun yıllardır Türkiye'de bulunan bu topluluğun dönem dönem geliştirilen politikalara ve ferdi şartlara göre muhtelif ikamet türlerini elde ederek yaşamlarını insan onurunu yaraşır asgari şartlarda sürdürmeye çabaladıkları anlaşılmaktadır.

Ancak yapılan mülakatlarda menşe ülkelerinin tekrar baskı ve kontrol altına almak istemesi sebebiyle sığınmacıların ihtiyaç duyduğu dayanak belgeleri temin konusunda önemli sorunlarla karşılaştığı gözlemlenmiştir. Gerçekleştirilen mülakatlarda **bilhassa pasaportu biten sığınmacıların menşe ülkelerine dönemiyor olmaları ve konsolosluga gittiklerinde alıkoyulma ve özgürlüklerinden mahrum edilmeleri tehditlerinin mevcut olması sebebiyle pasaportlarını yenileyemedikleri anlaşılmaktadır.**

Öte yandan bir şekilde konsolosluga gitmeyi göze alan sığınmacılar konsolosluklarda oldukça kötü tavır ve davranışlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu kişilerin bir kısmına Rusya'ya

gitmediği takdirde hiçbir surette pasaportlarını yenilemeyecekleri şifahi olarak bildirilirken diğer bir kesime eş zamanlı oluşturulan randevulardan çok daha ileri tarihlerde randevu oluşturularak ikamet başvurularını tamamlamaları engellenmiştir. Konu ile mağduriyet yaşayan Çeçen sığınmacı (21) durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

"Babam şehit olduktan sonra henüz küçük bir çocukken 2008 yılında Türkiye'ye geldik. Bu tarihten beri Türkiye'de yaşıyorum. Burada okulumla ve güreş sporuyla ilgilendim. Müsabakalardaki başarılarım sebebiyle milli takıma alınacaktım ama vatandaşlığım olmadığı için bu mümkün olmadı Şimdi üniversite 3. sınıf öğrencisiyim. Üniversite eğitimim sayesinde öğrenci ikameti ile yaşamaya başlamıştım. Ancak bu sene pasaportumun süresinin dolacağını fark ettim. Her şeyi göze alarak konsolosluga başvuru yaptım. İkamet yenileme tarihime beş ay vardı ve bu süreçte pasaportumu yenileyebileceğimi düşündüm. Ancak konsolosluk yedi ay sonrasına randevu verdi. Aynı anda başvuru yapan diğer insanlara ise en fazla iki ay sonrası için randevu oluşturunuyordu. Pasaportumu yenileyemediğim için şanslıyım ancak maalesef yenileme tarihimden tam üç buçuk ay sonra verildiğinden ikametimi yenileyemedim. Eğitimime devam etmeyi çok istiyorum ancak ikametimi yenileyemiyorum. Ne yapabileceğimi bilmiyorum."

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 21. maddesinde ikamet izni talep eden yabancıların ikamet izni süresinden altmış gün daha uzun süreli pasaport yahut pasaport yerine geçen belge sahibi olmaları ve bu belgeleri yetkili merciye ibraz etmeleri zorunlu tutulmuştur. İstisna olarak aynı kanunun 46. maddesi hükmünce insani ikamet başvurularında bu evrakların teminine ihtiyaç duyulmamaktadır.

İnsani ikamet izni 6458 Sayılı Kanununun 46. maddesi ve devamı maddelerinde tanımlanmış olup adlandırmadan anlaşılacağı üzere başvurucaya insani sebeplerle verilmektedir. Bu bakımdan uluslararası koruma ile önemli benzerlikleri haizdir. Ancak ele alınacağı üzere Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların insani ikamet için gerekli görülen belgeleri temin etmeleri hususunda da benzer engeller mevcuttur.

Bu raporda da özet olarak ele alındığı üzere menşe ülkedeki riskler yargılama olmaksızın hukuk dışı yürütülen uygulamalar olduğundan sığınmacılar ferdi olarak geri gönderilmeleri halinde başlarına gelecekle ri belgeleyememektedir. Halbuki bu gruba karşı kolektif bir cezalandırma gayesi güdüldüğü açıktır. Ancak bunun için belli bir yargı sürecine ihtiyaç duyulmadığından kağıt üzerine dökülmüş bir ceza müeyyidesi bulunmamaktadır. Nitekim internet ortamına sızan yüzlerce saatlik işkence kayıtları¹⁴ incelendiğinde bu neviden müeyyidelerin kağıda dökülmesi Rusya'nın da tercih edeceği bir uygulama değildir. Hak ihlallerini raporlaştıran çeşitli insan hakları kuruluşları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları Kuzey Kafkasyalıların geri gönderilmeleri halinde nasıl risklerle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin **AIHM'nin Fransa'ya uyarı verdiği Magomed Gadayev dosyasında Çeçen muhalif geri gönderildiği Moskova'da kaçırılmış ve kendisinden bir daha haber alınmamıştır**¹⁵.

Üstelik geçtiğimiz 20 sene boyunca tanzim edilen raporlar incelendiğinde bölgede uygulanan insan onuruna aykırı kötü muamele ve yaşam hakkı ihlalleri konusunda zamanla iyiye doğru bir değişim olmadığı da açıkça gözlemlenebilmektedir.

Öte yandan insani ikamet elde eden pek çok sığınmacının çeşitli sebeplerle ikametlerinin iptal edildiği gözlemlenmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 60. maddesi suça karışmasıyla nedeniyle haklarında adli işlem başlatılan yabancılar hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemiştir. Bu husus kamu güvenliği açısından son derece ehemmiyetli olmakla birlikte uygulamada soruşturmaya/kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile suça karışmadığı sabit olan sığınmacıların ikametlerinin iptal edilmesi şeklinde yansımalar bulunmuştur. Mülakat yapılan Çeçen sığınmacı (34) bu konuda yaşadığı mağduriyeti şöyle ifade etmektedir:

"Uzun yıllardır Türkiye'de yaşıyorum. Oturduğum konutta üst komşum geceleri ses yaptığı için birkaç kez apartman yöneticisi ile birlikte kendisine henüz sekiz aylık bir çocuğum olduğunu ve gece çıkardığı gürültüden dolayı rahatsızlık yaşadığımızı söyledim. Her seferinde bana sen buralı değilsin seni bitiririm gibi tepkiler verdi. Bu gece gürültüleri tekrar tekrar yaşandı ve nihayet bir gece sessiz olması için ikaz niteliğinde tavana bir sopa yardımıyla hafifçe vurdum. Komşum beni kişilerin huzur ve sükununu bozduğumu söyleyerek şikayet etmiş. Üstelik kendi ifadesinde dahi sebebin kendisi gece sürekli gürültü yaptığı için duvara vurmaktan ibaret olduğunu söylemiş. Gözaltına akabinde idari gözetime alındım. Bu süreçte savcılık kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdi. Ancak

¹⁴ Bolat, M. " Rusya Cezaevlerinde Çekilen İşkence Görüntüleri Ortaya Çıktı" Kafkasya İnsan Hakları İzleme Portalı, 05.10.2021 <https://kafhak.org/haber-makale/rusya-cezaevlerinde-cekilen-iskence-goruntuleri-ortaya-cikti.html> Erişim Tarihi: 01.10.2023

¹⁵ Anadolu Ajansı " AIHM, Çeçen Mülteciyi Sınırdışı Ederek Rusya'ya Gönderen Fransa'yı Uyardı" 2021 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/aihm-cecen-multeciye-sinir-disi-ederek-rusya-ya-gonderen-fransa-yi-uyardi/2210604> Erişim Tarihi: 01.10.2023

idari gözetimden çıktığımda ikamet kartımı vermeyeceklerini çünkü iptal edildiğini söylediler.”

Bu tarz vakalar yanında, bilhassa 2016 yılı sonrası Rusya'nın ilettiği istihbari bilgilerin esas alınarak Terörle Mücadele Şube Müdürlüğüne bağlı kuvvetlerce sığınmacıların adreslerine baskın yapıldığı veya ikamet yenilemesi gerektiği bildiri ile İl Göç İdaresi'ne çağrılıp tahdit kodları ile ikametlerinin kesildiği gözlemlenmiştir.

“Babam ve annem istisnai yolla vatandaş olduğu halde benim iki senede bir evim basılıyor. Geri gönderme merkezlerine alınıp aylarca burada kalıyorum. Sınır dışı kararına karşı açılan davayı kazandım ama artık ikamet alamıyorum. Korkudan evimden dışarı çıkamıyorum.” (Çeçen Kadın Sığınmacı, 35)

Aşağıda bu tahdit kayıtlarından sığınmacıların ekserisinin mağdur olduğu G-87 tahdit kaydı ve bu giriş yasağı kaydının tesis edilmiş sürecini temellendiren ve etkileyen etmenler ele alınacaktır.

“İkametimi yenilemeye gittiğimde 8 yaşındaki çocuğumun G-87 kodu olduğunu öğrendim.” (Çeçen Erkek Sığınmacı, 38)

Rusya İstihbaratının Neden Olduğu G-87 Sorunu

INTERPOL 190 üye devleti arasında kolluk kuvvetleri arasında bilgi paylaşımını sağlayarak uluslararası güvenliği sağlamayı amaçlayan bir kuruluştur. Kendi tanımıyla INTERPOL'ün rolü farklı ülkelerde yürürlükte olan muhtelif yasalar çerçevesinde ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin ruhuna uygun olarak mümkün olan en üst düzeyde karşılıklı bilgi akışını ve yardımlaşmayı teşvikler. Global güvenlik için son derece önemli bir rol üstlenen kuruluşun uzun yıllardır iki üyesi (Rusya Federasyonu ve Çin) sıklıkla INTERPOL'ü amacına aykırı kötüye kullanmakla itham edilmekte ve bu konuda muhtelif ülkelerde ve yine uluslararası mahkemelerde başlatılan pek çok vaka incelemesi bu yöndeki ithamların son derece yerinde olduğunu göstermektedir¹⁶. **2021 yılı verileri ile INTERPOL'e yapılan kırmızı bülten arama bildirimlerinin %38'i Rusya tarafından yapılmıştır**¹⁷. Ancak uluslararası medyada ses getiren Bill Browder, Koblyakov, Zakaev, Markvo bildirimlerine ilişkin yapılan incelemelerde Rusya'nın asılsız bildirim yaptığı sansasyonel biçimde ortaya çıkmıştır. Nihayet 2017 yılında Rusya Başsavcılığı Sözcüsü Alexander Kurrenoy'un Çeçen bağımsızlık hareketini desteklemesi sebebiyle Ukrayna eski başbakanı Arseniy Yatsenyuk hakkında INTERPOL'e kırmızı bültenle arama bildiri yaptıklarını ifade etmesi bu kötüye kullanımların geldiği noktayı gözler önüne sermiştir¹⁸. Öte yandan bahsedilen kişiler gibi tanınmış kişilikler olmayan birçok mağdur bulunmaktadır. Bu insanlardan bazıları uzun yıllar süren davalar neticesinde bu bültenlerden kurtulabilmekteyse de, kahir ekseriyeti tam da Rusya'nın hedeflediği gibi bu bültenler doğrultusunda tahsis edilen kodlar vasıtasıyla hayattan tecrit edilmekte ve Rusya tehdidini mütemadiyen üzerlerinde hissetmektedir. Rusya'nın

¹⁶ Keith, B. "Russia and China's Abuse of Red Notices Could Break Interpol Beyond Repair" EURO News, 06.04.2023.

<https://www.euronews.com/2023/04/06/russia-and-chinas-abuse-of-red-notices-could-break-interpol-beyond-repair> Erişim Tarihi: 01.10.2023

¹⁷ Freedom House "Transnational Repression: Russia" The Global Scale and Scope. 2021. <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/russia> Erişim Tarihi: 01.10.2023

¹⁸ TASS "Russian prosecutors confirm bid urging Interpol to put Ukraine's ex-PM on wanted list" 28.04.2017 <https://tass.com/politics/943836/amp> Erişim Tarihi: 01.10.2023

INTERPOL bildirimlerini kötüye kullanımı öyle bir aşamaya gelmiştir ki salt bu hususu ihtiva eden onlarca özel rapor, muhtelif ülkelere ait parlamento görüşmesi, ulusal ve uluslararası mahkeme kararı, haber metni kaleme alınmıştır⁹. Bu bakımdan Rusya'nın INTERPOL'ü muhaliflerine karşı bir baskı aracına dönüştürerek kötüye kullandığı apaçık ortadadır.

6458 Sayılı Kanunun 9. Maddesi, gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerinin alınması suretiyle kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişinin yasaklanabileceğini hüküm altına almıştır. Aynı madde uyarınca giriş yasağı en çok beş yıl olarak tesis edilebilir, ciddi tehdidin sübut olması halinde ise bu yasak 10 yıla kadar arttırılabilmektedir. Yurtdışında bulunan yabancı hakkında tesis edilen giriş yasağı, yabancıların ülkeye girmesini engellemektedir.

Türkiye'de bulunan yabancı hakkında tesis edilen giriş yasağı ile yabancı hakkında YUKK uyarınca sınır dışı işlemi kararı alınmakta, bu sınır dışı işleminin gerçekleşebilmesi için yabancı, idari gözetim kararıyla başlangıçta 6 ay olmakla birlikte sınır dışı edilebilmek üzere en fazla bir yıl idari gözetim merkezlerinde tutulmaktadır. G-87, kamu düzeni veya güvenliği açısından tehdit oluşturduğu düşünülen yabancıların yurda girmesinin yahut yurtdışında bulunmasının engellenmesi amacıyla tesis edilen bir giriş yasağıdır. Genel güvenlik açısından sakıncalı veya terör bağlantılı olabileceği değerlendirilen yabancılar için bu tahdit kaydı uygulanmaktadır. Kamu düzeni ve güvenliği devletin hükümranlık yetkisi kapsamındadır ve devletin hudutları hakkında son karar mercii olması üstün erk devletin varoluşu gereği anlaşılır.

⁹ Satter, D. "Russia's Abuse of INTERPOL" Russia Center Policy Paper, 2015, The Henry Jackson Society, & Nemets, Y. "Due to Lack of Russia's Interpol Membership is Unlikely To Be Threatened Despite Numerous Violations" Red Notice Abuse Reports, 2018, SSRN, & Senator Wicker, R. F., "Authoritarian Abuse of Interpol" U.S. Senate, 117th Congress, First Session Congressional, 2021 Record. Vol. 167, No.200 & Smith, P. "Interpol Abuse Allows Russia to Export Oppression" 2019, American Security Project, & Güneş, M. "Abuse of The Interpol Red Notice For Political Purposes in Human Rights Law" 2021, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi & Fair Trials International "New Resource dor Victims of INTERPOL ABUSE" 2019, & Interpol, "Interpol Fact Sheet", Erişim Tarihi:01.10.2023 & Interpol Resolution, "Interpol Policy on Refugees," Resolution No. 9, GA-2017-86-RES-09, Interpol, 1, ..

Elbette ki devlet, jeopolitik konumu gereği Türkiye'nin savaş bölgelerine geçiş imkânı tanıyor olması sebebiyle karşı karşıya kalacağı tüm siyasi, sosyal tehditleri gözeterek topraklarına alacağı yabancı hususunda ihtiyatlı davranmalıdır. Ancak uygulamada G-87 gibi muhatabını "Yabancı Terörist Savaşçı" olmakla itham eden ağır bir hukuki isnadın altın yeterli hukuki delil ve gerekçeyle doldurulmadığı açıktır. Kafkasyalı sığınmacılar özelinde bu kodların daha ziyade Rusya tarafından INTERPOL'e yapılan mesnetsiz bilgilendirmeler doğrultusunda vazedildiği anlaşılmaktadır. Malum olacağı üzere Rusya'nın INTERPOL'e mesnetsiz bildirimlerle muhaliflerini kontrol altına alma çabası özellikle Ukrayna Savaşı akabinde su yüzüne çıkmış ve Rusya'nın INTERPOL sisteminden çıkarılması gündeme gelmiştir. Maalesef Ukrayna meselesi ile dikkatleri celbeden bu durumdan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar yıllardır mustarip olmakta ve yaşam çabaları bu bildirimler vesilesiyle baltalanmaktadır.

"Küçük çocuklarım dahil tüm ailemize kod konulmuş. 1 sene idari gözetimde tutulduk. Burada geri dönmemiz için çok baskı yapıldı ancak canımızı ve namusumuzu korumak için dönmektense aylarca burada hapis kalmaya razı olduk. Sonra çocuklarımızı okuldan attılar. Sınır dışı kararna karşı açtığımız davaları kazandık ancak ne tekrar ikamet alabildik

ne de çocukların okula gidebildi. Çocukların çok başarılıydı şimdi her gün ağlıyorlar.” (Çeçen Sığınmacı Kadın, 47)

G-87 giriş yasağı bulunan sığınmacıların hiçbir suretle terörle iltisafının bulunmamasına rağmen mağdur edildiği kronik hale gelen bu probleme dair başlatılan hukukî süreçler neticesinde elde edilen kararlardan açıkça anlaşılmalıdır. **Üstelik reşit olmayan küçük çocukların hakkında dahi bu neviden tahdit kodları tanzim edilmesi dahi durumun gerçeklikle bağlantısı olmadığını gözler önüne sermektedir.** Mülakatları gerçekleştirilen kadın ve erkek sığınmacıların 2016 sonrası evlerine Çevik Kuvvet tarafından bu tahdit kayıtları gerekçesiyle baskınlar gerçekleştirilmiştir. Haklarında aleyhe hiçbir somut gerekçe ve delil bulunmamasına rağmen sığınmacılar haksız ve hukuka aykırı surette sınır dışı sürecine sokularak idari gözetim merkezlerinde insan onuruna aykırı şartlar altında tutulmuş; bu sınır dışı süreci hâlihazırda ikamet statüsünü haiz olanların ikametlerini de kesmiştir.

“Ben doğuştan engelliyim kendi halimde yaşamaya çalışıyorum ve ödülümü Allah’tan bekliyorum. Bu halimle kimseye zarar veremem. Ancak Rusya talimatıyla hakkımda tesis edilen G-87 kodu aracılığıyla insanların güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğumu öğrendim.” (Dağıstanlı Sığınmacı Kadın 59)

İkameti kesilen yabancıların Türkiye’de yasal icaplara uygun yaşamı idame ettirme imkânı kalmamaktadır. İkameti olmayan yabancı çocukların okula gidemediği, örgün eğitimden mahrum kaldıkları, iş hayatına giremedikleri, ailelerin sağlık hizmetlerinden faydalanmadığı, yeniden idari gözetim merkezlerine alınma endişesiyle bazı sığınmacıların yıllardır dışarıya çıkamadığı, bu suretle sosyal hayattan tamamen izole bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

“Burada insani ikametle yaşıyorduk. Sonra bir gün polis evime baskın yaptı ve eşimle aynı aynı Geri Gönderme Merkezine alındık. 2017 yılında 1 senenin ardından imza yükümlülüğü ile serbest bırakıldık ancak hala kimliksiz halde her türlü haktan mahrum yaşıyoruz. Türk halkı benim kardeşlerim onlara karşı darbe yapmak isteyenlere karşı kol kola sokaktaydık onlar için nasıl tehdit olabilirim.” (İnguş Erkek Sığınmacı, 36)

G-87 kodu Türkiye’deki sığınmacılar nezdinde kötüye kullanılmakta, Türkiye’deki Kafkasyalıların mağdur olmalarına neden olmaktadır. Söz konusu durum ülkelerindeki Kadirov zulmü nedeniyle Türkiye’ye sığınan Kafkasyalıların uyum sürecini olumsuz etkileyen kritik problemlerden biridir. G-87 kodu, Rusya’nın iletmediği istihbari bilginin sonucu olarak sığınmacının Türkiye’de yasadışı hiçbir eylemin tarafı olmasına ve kamu düzenine ilişkin bir risk taşımamasına rağmen, hem kendi, hem bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin hayatlarına ipotek koyan bir tahdit türüdür.

“Rusya bir stigma gibi G-87 kodu ile hayatımızı bitirdi. Biz normal yaşamak, çalışmak, çocuklarını okutup hayırlı evlatlar yetiştirmek isteyen insanlarız.” (Çeçen Erkek Sığınmacı, 34)

Örneklerine baktığımızda ise, yapılan değerlendirmelerin büyük oranda gerçeği yansıtmadığı açıkça anlaşılabilir. Bu tahdit kodlarının kaldırılması adına Ankara İdare Mahkemelerine dava ikame etmek suretiyle başvuran

siğınmacıların çoğunlukla lehe kararlar aldığı gözlenmekteyse de, G-87 kodunun ortadan kaldırdığı ikamet hakkının ikamesi mümkün olmamaktadır. Yargı makamları tarafından verilen lehe iptal kararları, siğınmacının masumiyetini teyit etmekteyse de mağduriyetini ortadan kaldırmaya katkı sunmamaktadır.

"(...) davacının kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilmek suretiyle dava konusu G-87 ve Ç-141 tahdit kodlu Türkiye'ye giriş yasağı işleminin tesis edildiği ve iş bu durumda dış kaynaklı İnterpol birimlerinin talebi üzerine İnterpol Genel Sekreterliğinden alınan ülke mesajında davacı hakkında menfi bilgiler iletildiği hususuna dayandığı ileri sürülmüş ise de, davacının kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna, terör örgütleriyle bağlantısının bulunduğu, ülkemizi çatışma bölgelerine geçiş için güzergah olarak kullandığına, uluslararası savaşçı olduğuna veya başka herhangi bir şekilde ülkemiz için güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair somut, net ve teyide muhtaç olmayacak şekilde bir tespitin mevcut olmadığı, dava konusu işleme dayanak teşkil eden bilgi ve belgelerin doğruluğunun her türlü şüpheden uzak bir şekilde davalı idarece somut bir şekilde ortaya konulmadığı anlaşıldığından tesis edilen dava konusu G-87 ve Ç-141 tahdit kodlu yurda giriş yasağı işleminde hukuka uygunluk bulunmadığı sonucuna varılmıştır." **Ankara 1. İdare Mahkemesi 2020/1511 E. 2021/828 K.**

Tarihte Çarlık Rusya, Şeyh Şamil ve naiblerini dini değerleri sömürerek paye elde etmeye çalışan haydutlar olarak nitelendirmiş ve dönem dönem Şeyh Şamil'in ve etrafındakilerin Osmanlı'ya rakip olmak istedikleri gibi düzmece istihbari bilgileri Osmanlı'ya bildirmişlerdi. Osmanlı ise tüm bu istihbari kurgular karşı-

sında Şeyh Şamil'i "Serdar-ı Emin" ilan ederek gerekli mukabelede bulunmuştur. Sovyet dönemini ele aldığımızda ise (bugün Avrupa Parlamentosu tarafından resmen bir soykırım olarak nitelendirilen) Kafkas halklarının 1944 yılındaki sürgünü sırasında varış noktalarından olan Kazakistan'daki Sovyet yetkilileri, "sürgün edilen Kuzey Kafkasya haklarının yamyam olduğunu ve insan eti yediklerini, bu sebeple hiç kimsenin kendilerine yardım için yaklaşmaması" hakkında tebliğlerde bulunmuştur. Bu hadise bahsedilen tebliğlere bizzat şahit olan Kazakistanlılar tarafından bugün hala anlatılmaktadır. Yine Türk halkının derin muhabbet beslediği Cahar Dudayev, Rusya tarafından cani ve hain bir haydut olarak tanımlanmaktadır. 11 Eylül olayları akabinde dünyada yükselen İslamofobi'nin oluşturduğu zemin bu anlamda Rusya için kullanışlı bir araç olarak görülmüş ve bu sefer de Kuzey Kafkaslıların radikal teröristler olduğunun ilanı ve kendilerine hiçbir şekilde yardım edilmemesi yönünde telkinlerini içeren INTERPOL kodları Rusya'nın Kuzey Kafkasya halklarına karşı kara propagandasının yeni metodu olarak belirlenmiştir.

Evrensel hukuk kurallarından biri olan geri göndermeme ilkesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4. maddesinde temel bir ilke olarak düzenlenmiştir. Anılan hüküm uyarınca "Hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ya da ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği" düzenlenmiştir. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 3, 55, ve 63. maddeleri geri gönderme yasağının açıkça benimsendiğini göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin buna bağlı kararlarında "gerçek bir riskin" olması yeterli görülmüştür. Kararların içerikleri incelendiğinde bu riskin şahıs bazında belgelenmesi hayatın olağan akışında beklene-

bilecek bir durum olmadığından başvurucunun genel profili ve hayat hikayesi bu riskin varlığını kabul için yeterli görülmektedir²⁰. Bu açıdan ele alındığında emsal pek çok örnek, sığınmacıların geri gönderilmeleri halinde oluşabilecek durumu gözler önüne sermektedir. Bu gerçekliğe rağmen tahdit kodları başta olmak üzere muhtelif sebeplerle ikamet talepleri reddedilen yahut ikametleri iptal edilen Kafkasyalı sığınmacılar sıklıkla idari gözetim altına alınmakta ve geri gönderilme tehdidiyle birlikte yaşamak zorunda kalmaktadır. Geri dönme ihtimalleri bulunmadığından bir yıla kadar idari gözetimde tutulan sığınmacılar serbest bırakıldıklarında ise kendileri ve aileleri kimliksiz bir vaziyette her türlü haktan mahrum halde yaşamlarını sürdürmeye çabalamaktadır.

Eğitim Hakkından Mahrumiyet Sorunu

Eğitim bireylerin bilgi edinme, beceri geliştirme ve potansiyellerini keşfetme sürecinin temel taşıdır. Öte yandan sağlıklı ve uyumlu bireylerin yetiştirilmesi, nitelikli iş gücü oluşturmaya ve ilerleme kaydetmesi adına gerekli altyapıyı oluşturması bakımından toplumsal olarak da son derece önem arz etmektedir. Eğitim hakkı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 26. maddesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere bir dizi uluslararası insan hakları beyanamesi ve ilgili sözleşmeler tarafından tüm modern hukuk devletlerinde güvence altına alınmıştır. Bu veçhede her bireyin doğuştan temel bir hak olarak eğitim hakkına sahip olduğu ve ayrımcılık yapmaksızın eğitimden yararlanma hakkına sahip olduğu evrensel bir hukuk normu haline gelmiştir.

"Babam Çeçenistan'da önemli bir komutandı ve Çeçen-Rus Savaşlarında şehit oldu. Beni

2013 yılında Türk vatandaşı olan babaannem büyüttü. Üniversitede uluslararası ilişkiler bölümünde okumak istiyordum. Bunun için sınav başvurusunda bulundum. Ama ikamet yenileme talebim reddedildiği için bu sınava giremedim. Okumayı kendimi geliştirmeyi çok istiyorum. Ama artık ikametim olmadığı için üniversiteye gitmek bir yana evimin bulunduğu mahalleden dışarı çıkmıyorum." (Çeçen Kadın Sığınmacı, 18)

Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar için önemli gayelerden biri çocuklarının iyi bir eğitim almasını sağlamak ve topluma faydalı bireyler yetiştirmektir. Ancak bahsedilen yasal statü problemleri sığınmacıların çocuklarının eğitim hakkından mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Üstelik ikamet elde edebildikleri dönemlerde okula başlayan çocukların velilerinin izah edilen gerekçelerle ikametlerinin kesilmesiyle okul ile ilişkisi kesilmektedir. Bu durum sığınmacı çocukları açısından ciddi travmalara sebep olmaktadır.

"Kızım 7. Sınıfa giderken ikametimizi iptal ettiler. Derslerinde çok başarılıydı ancak ikamet olmadığı için okula alınmayacağı söylendi. Kızım şimdi sürekli biz ne suç işledik ki beni artık okula almıyorlar diye ağlıyor." (Dağıstanlı Kadın Sığınmacı, 44)

Pedagojik gelişim ve toplumla kaynaşma için oldukça önemli olan örgün eğitim fertlerin toplumsal değerleri sahiplenmesi için de merkezi bir rol oynamaktadır. Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların çocukları örgün eğitim hakkından mahrum bırakılarak adeta toplumdan soyutlanmaktadır. Bu durum çocuklarının yeterli toplumsal bilinci elde etmesi için çaba sarf eden sığınmacılarda çocuklarının toplumdan tecrit olarak kötü emelli grupların eline düşme ihtimalinin artması kaygısını oluşturmaktadır.

²⁰ Önkök, M. "Uluslararası Boyutuyla İşkence Suçu" Şeçkin Yayıncılık, 2006, İstanbul, s: 412.

Bu durumu 50'li yaşlardaki Çeçen sığınmacı şöyle ifade etmektedir:

"Rusya bizi belli bir kalıpta dünyaya tanıtmak istiyor. Cahil, tehlikeli, terör bağlantısı olan insanlar olarak bilinelim istiyorlar. Çocuklarımızı okutamazsak onların oluşturmak istediği algılar gerçekleşecek diye çok çekiniyorum."

Sığınmacı çocukların ülkemizde karşılaşılabileceği bütün risklerden mümkün olduğunca korunması, topluma entegre olması, gelişimlerini sağlıklı ve donanımlı şekilde tamamlamaları adına akranları ile örgün eğitim sistemine dahil edilmeleri son derece ehemmiyet taşımaktadır. Ancak hukuki statü sorunu ile karşı karşıya kalan sığınmacıların çocuklarının evlerinde hapis hayatı yaşadığı, bir şekilde 'misafir' statüsünde okullara kabul edilenlerin ise bu statünün bir anda kaldırılması sebebiyle gerekli entegrasyonu sağlayamadığı müşahade edilmiştir. Öte yandan çocuklarını kültür, sanat ve spor faaliyetlerine yönlendiren sığınmacılar bu alanlarda başarı gösteren çocuklarının vatandaşlık sahibi olmamaları sebebiyle üstün başarılarına rağmen bir aşamada tıkandığına şahit olmaktadır.

"Oğlum güreşte çok başarılıydı. Pek çok müsabakada galibiyet elde etti. Hocaları lisans çıkarılacağını ve milli sporcu olacağını söylediler. Ama vatandaşlığı olmadığı için bu mümkün olmadı." (30'lu yaşlardaki Çeçen Kadın Sığınmacı)

Türkiye Cumhuriyeti, tarihi gönül bağları sayesinde coğrafi sınırlarından çok daha geniş bir alanda kültürel egemenliği bulunan bir devlettir. Bu anlamda vatanlarına geri dönme ihtimali gözükmeyen sığınmacı çocuklarının örgün eğitim ve diğer sosyal ve sportif faaliyetler ile topluma kazandırılması gelecekte bu gücü çok daha ağırlıklı hale getirecek bir strateji ba-

rındırmaktadır. Daha önceki dönemlerde Kafkasya'dan Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınan Kafkasyalı sığınmacıların çocukları ilk nesilde dahi topluma ve devlete ciddi katkılar sağlamışlardır. Bugün sanat, spor, edebiyat gibi pek çok alanda bu kişilerin izlerini görmek mümkündür. Bu minvalde aynı durumdaki sığınmacı çocuklarının ihtiyaç duyduğu eğitim ile sosyal entegrasyonun sağlanması durumunda Türkiye'ye son derece önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Özellikle spor alanında üstün başarılar gösteren sığınmacı çocuklar bu konuda uluslararası spor müsabakalarında başarılar getirerek Türkiye'ye katkı sağlama motivasyonuna sahiptir.

Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınan Kafkasyalı sığınmacıların çocukları ilk nesilde dahi topluma ve devlete ciddi katkılar sağlamışlardır. Bugün sanat, spor, edebiyat gibi pek çok alanda bu kişilerin izlerini görmek mümkündür.

Sağlık Hakkından Mahrumiyet Sorunu

Sağlık hakkı, insanın sağlıklı şekilde hayatını sürdürebilmesi için sahip olması gereken haklardır. Bu hak, sağlığın bozulmasını önleyici temizlik, barınma gibi ihtiyaçlar yanında sağlığın bozulması halinde gerekli tedavi imkanlarına erişim kaynaklarının oluşturulmasını da kapsamaktadır. Uluslararası hukuk tarafından korunan sağlık hakkı, fiziksel ve ruhsal sağlığın mümkün olan en iyi şekilde korunmasını temin etmektedir. Anayasa'nın 56/1. maddesinde; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" güvencesi ile devlete sağlık hakkına tüm fertler bakımından saygı gösterme, bu hakkı koruma ve yerine getirme yükümlülükleri yüklemektedir. Sağlık hakkının uluslararası mevzuatta ve ulusal mevzuatta temel dayanakları incelendiğinde, bireylere bu hakkın o ülke vatandaşı olsun ya da olmasın,

yani çeşitli nedenlerle uluslararası göç edenler de dahil olmak üzere en temel insan hakkı olması dayanağı ile devletlerin bunu sağlaması zorunluğu vurgulanmaktadır.

Ancak Türkiye’de ikamet izni edinemeyen yabancıların genel sağlık sigortasından yararlanması mümkün değildir. Bu bakımdan Türkiye’de hukuki statü problemi yaşayan Kuzey Kafkasyalılar aşı gibi temel önleyici sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Mülakatlarda sığınmacıları özel hastanelerin dahi tedavi için kabulden imtina ettikleri, kabul halinde ise basit tıbbi müdahaleler için dahi astronomik ücretler talep edildiği ifade edilmiştir. İçlerinde savaş nedeniyle pek çok engelli bireyin de bulunduğu sığınmacıların hukukî statü problemi ile bağlantılı olarak sağlık hizmetlerinden faydalanmaları önünde çok ciddi bir engelin mevcut olduğu ve bu sebeple tıbbi desteğe ihtiyaç duyan pek çok sığınmacının bu destekten mahrum kaldığı anlaşılmaktadır. Yine bu mülakatlarda bir sığınmacının 2023 yılı Kurban Bayramı’nda yeterli sağlık hizmeti alamaması sebebiyle 3 yaşındaki kızını kaybettiği öğrenilmiştir.

Kendilerine tanınan “özel ikamet tezkeresi” imkanının 2014 yılı itibarıyla uygulamadan kalkması sebebiyle sığınmacıların temel sağlık imkanlarından artık yararlanamıyor olmaları ve mevcut ikametlerinin yukarıda izah edilen gerekçelerle kesilmesi sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerce korunan sağlık haklarından mahrum kaldıkları anlaşılmıştır.

2023 yılında Türkiye’de yeterli sağlık hizmeti alamaması sonucunda 3 yaşında sığınmacı bir kız çocuğu vefat etmiştir.

Entegre Bir Toplumun Entegrasyon Problemleri

Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların kültürel olarak Türk toplumu ile son derece benzer bir kültüre sahip olduğu aşikardır. Osmanlı döneminden bu yana Türk toplumu ile çok sıkı bağlara sahip olan bu topluluk, ortak kültür ve medeniyet havuzundan beslenmektedir. Aynı zamanda kendilerinden önceki dönemlerde Kafkasya’dan Türkiye’ye çok daha büyük demografik hareketliliğin yaşanmış olması, milyonlarca ifade edilen sayılarda Türk vatandaşı ile aralarında hemşerilik ilişkisi doğurmaktadır.

Osmanlı döneminden bu yana Türk toplumu ile çok sıkı bağlara sahip olan bu topluluk, ortak kültür ve medeniyet havuzundan beslenmektedir. Aynı zamanda kendilerinden önceki dönemlerde Kafkasya’dan Türkiye’ye çok daha büyük demografik hareketliliğin yaşanmış olması, milyonlarca ifade edilen sayılarda Türk vatandaşı ile aralarında hemşerilik ilişkisi doğurmaktadır.

Sığınmacıların tarihsel bağ sebebiyle Türkiye ile geliştirdikleri gönül bağı ise gerek Türk Toplumunun Kuzey Kafkasyalı sığınmacılara bakış açılarında, gerekse sığınmacıların Türkiye ve Türk toplumu algısında son derece yoğun bir muhabbeti ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar aslında sosyal

hayatları itibarıyla zaten benzer kültürel kodlara sahip oldukları Türk toplumuna çok rahat entegre olabilmekte ve sıkı ilişkiler geliştirmektedir. Ancak hukuki statü sorunları sebebiyle toplumdaki tecrit evlerinde adeta hapis hayatı yaşamaya başlayan sığınmacıların bu avantajlarına rağmen entegrasyon süreçleri baltalanmaktadır. Bu durumu 50'li yaşlardaki Çeçen erkek sığınmacı şöyle ifade etmektedir:

"Türkiye'ye Osmanlı zamanında hicret etmiş hemşerilerimizin pek çok derneği var. Burarlarda gençlere yönelik faaliyetler oluyor. Çocuklarımızı bu faaliyetlere çok göndermek istiyoruz ama ikametimiz yokken nasıl gidebiliriz? Bir polis çevirmesinde yeniden idari gözetim altına alınmaktan korkuyoruz."

Sosyal hayattan tamamen tecrit edilen sığınmacılar; dini ve milli kimliklerini muhafaza mücadelesi içindeyken Rusya'nın haklarında yaptığı INTERPOL bildirimleri sebebiyle her an evlerine baskın yapılarak idari gözetim altına alınma, daha ötesi, kendileri için işkence ve ölüm anlamına gelen geri gönderilme tehdidi altında çocuklarına yeterli imkanları sağlayamadan, çalışarak toplumun ve kendilerinin refahını artırma fırsatı olmadan ve tedavi imkanı bulunmadığından hastalık halinde dahi destekten yoksun halde sivil bir tutsaklık altında yaşamak zorunda kalmaktadır.

Tüm bu olumsuz şartlara rağmen Türkiye'ye olan muhabbetlerini ve vefa borcunu hiç unutmayan Kafkasyalı sığınmacıların kendi

ifadeleriyle en büyük arzusu bu ülkede var olabilmek ve bu ülkeye olan borçlarını ödemek adına katkı sağlamaktır. Bu veçhede mülakat yapma fırsatı bulduğumuz 3 çocuğunu Çeçenistan'ın bağımsızlık mücadelesinde, son oğlunu ise Türkiye'de Rusya tarafından gerçekleştirilen bir suikaste kaybeden ve 2023 yılında İstanbul'da vefat eden Alvi Sadulaev (84), durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Çok zorluklar yaşadım ama doğru bir adam ve iyi bir Müslüman olmaktan hiç taviz vermedim. Türkiye'ye geldiğimizde elhamdulillah artık emin diyordayız dedim. Her hafta Eyüp Sultan Camiini ziyaret edip Türkiye'nin daha da güçlenmesi için Allah'a dua ediyorum. Ben yaşlı bir adamım, ölümden korkmuyorum, beni alıp hapsedecekler (idari gözetim) diye korkmadan her hafta ziyaretimi yapıp bu ülkeye dua ediyorum. En büyük isteğim bana ve çocuklarıma her çeşit eziyeti reva gören Rusya boyunduruğundan kurtulmak ve Türk vatandaşı olmak. Bana senin günlerin sayılı Türk vatandaşı olsan ne olacak diyorlar. Hayır vallahi bir gün yaşayacağımı bilsem yine Türk vatandaşı olayım öyle öleyim derim."

Non-refoulement (geri göndermeme ilkesi) uluslararası hukukun temel prensiplerinden biridir. Bu yasak, sığınmacıların ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba veya politik görüşüne mensubiyetlerine dayalı muhtemel zulüm tehlikesi ile karşılaşacakları ülkelere gönderilmesini engelleyen emredici bir normdur.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesine göre, "Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir."

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunumuzun 4. Maddesinde de geri gönderme yasağı şu şekilde düzenlenmiştir:

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

Anayasa Mahkemesi'nin 2016/22418 numaralı başvurusu, başvurucunun kötü muameleye maruz kalma riski bulunan ülkeye sınır dışı edilme kararına karşı başvurulabilecek etkili bir yargı yolu bulunmaması nedeniyle etkili başvuru hakkının ihlal edildiğinden bahisle gerçekleştirilmiş, neticede mahkeme bu ihlalin kabul edilebilir olduğuna hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bu karar da göstermektedir ki, yasal kalışının olmadığından bahisle her an sınır dışı edilme tehdidi altında yaşayan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar, menşe ülkelerine geri gönderilmeleri halinde hiçbir surette cezalandırılmayan ve tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleşmeye devam eden işkenceler, insan kaçırmalar ve yargısız infazlarla

karşı karşıya kalacak, AİHS başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerce yasaklanan insanlık dışı aşağılayıcı ceza ve muameleye maruz bırakılacaklardır. Bununla beraber Rusya, Ukrayna'yı işgali akabinde Duma'da alınan karar doğrultusunda 15 Mart 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden çekilmiştir. Çekilme kararıyla birlikte Rusya'nın insanlık dışı eylemleri yargı denetiminden kurtarılmış olup bu tarih itibarıyla insan hakları ihlalleri hususunda Rusya aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunulamayacaktır.

Göz ardı edilmemesi gereken husus şudur ki, Rusya'ya iade edilecek bir Kafkasyalının akıbetinin en iyi halde hızlı ve acısız bir ölüm olacağından en ufak bir şüphe dahi bulunmamaktadır. Zira diğer ihtimal, hızlı ve acısız bir ölümü arzulatan insanlık dışı, insan ruhunu yıkmaya dönük, kişiliksizleştirme ve aşağılama odaklı yoğun ve sistematik işkenceyi içermektedir. Rus "adalet" mekanizması, ilk göz altından başlamak üzere hükmün infaz edildiği cezaevi sisteminde devam eden bir bütünlük içerisinde çalışmakta ve bu vahşetten ağına düşen kimseyi mahrum bırakmamaktadır.

Gerçekten adil bir Rusya için can pahasına mücadele eden evrensel insani değerlere inanmış bir avuç Rusya vatandaşı ise Gulagu.net isimli web sitesi üzerinden bu sistematik işkence ağını ifşa etmiş ve cezaevlerinde kaydedilmiş binlerce saatlik işkence videosunu peyderpey internet ortamında yayınlamıştır.

Aşağıdaki karekodlar aracılığıyla Rusya'ya iade edilecek bir Kafkasyalı'nın başına gelecek kötü muamele ve işkencenin vardığı noktayı izleyebilirsiniz.

Bu raporda, Kafkasya'nın direniş tarihi giriş kısmında özet olarak ele alınmıştır. Bu hatırlatma ile gerek Rusya'nın bölgedeki 300 seneyi bulan işgal, ilhak, soykırım ve akabinde bağımsızlık hareketlerini engellemek amacıyla yoğun baskı ve zulmün bir bütün olarak incelenmesi, gerek Kafkasya'nın direniş tarihi boyunca Osmanlı ve Türkiye ile oluşan sıkı ve organik bağın ortaya konulması hedeflenmiştir. **Geniş projeksiyonda, Rusya'nın Kafkasya'daki ana stratejisinin Hristiyanlaştırma ve Slavlaştırma odaklı olduğu, bölge halkını ise Rus kül-**

türü içinde asimile olmak yahut yok olmak arasında bir dilemmaya sıkıştırdığı açıktır. Bu veçhede Kafkasya'daki Kadırov gibi yöneticilerin bu asimilasyon sürecinin en eli kanlı ve hukuk tanımaz ortakları olduğu son yıllarda tüm dünya basınına yansımış bir vakiydir. Bu halde ellerinden gelen tüm var olma mücadelesini ortaya koyduktan sonra onurlu ve güvenli bir şekilde yaşamak isteyen Kuzey Kafkasyalılar Türkiye'ye sığınmıştır. Oluşan konjonktürde geri dönme ihtimali de kalmamıştır.

Rusya ise bu bir avuç insanı hala tehdit olarak gördüğünden ellerini üzerlerinden çekmemektedir. Sair ülkelerde yaşanan pek çok suikastte potansiyel tehdit olarak gördükleri Kuzey Kafkasyalı sığınmacıları katletmeye devam etmektedirler. Türkiye'de halen siyasi kanallarla rahatsız edilmekte olan sığınmacılara karşı Rusya'nın burada dahi suikast girişimlerinde bulunduğu ancak bu girişimlerin Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından etkisiz hale getirildiği bilinmektedir. Tüm sığınmacılara karşı ise devamlı olarak algı operasyonları ve mesnetsiz istihbarat paylaşımları ile hayatı yaşanılmaz hale getirmeye çabalamaktadır.

Geri dönmeye dair artık umut ve imkanları kalmayan Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların sınır dışı edilmeleri de uluslararası hukuk prensiplerince söz konusu dahi olamaz. Hukuki olarak geri gönderilemeyecek bu sığınmacıların ve çocuklarının tecrit halde her türlü haktan mahrum yaşamları ise hukuki, tarihi ve vicdani yükümlülükleri önümüze koymaktadır.

Geri dönmeye dair artık umut ve imkanları kalmayan Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların sınır dışı edilmeleri de uluslararası hukuk prensiplerince söz konusu dahi olamaz. Hukuki olarak geri gönderilemeyecek bu sığınmacıların

ve çocuklarının tecrit halde her türlü haktan mahrum yaşamları ise hukuki, tarihi ve vicdani yükümlülükleri önümüze koymaktadır. Bu açıdan bu grubun yasal statüsünün kalıcı olarak belirlenmesi gerek fertler, gerekse devlet açısından ehemmiyet taşımaktadır. Üstelik sığınmacılar, tahdit kodu kaynağı istihbarî paylaşımında belirtilenin aksine, gizli gayri meşru bir hayat değil bilakis şeffaf ve kolaylıkla takip edilebilir meşru bir hayat yaşamak adına bu neviden kalıcı bir hukukî statü sahibi olmayı arzulamaktadırlar.

Bu minvalde raporda yapılan mülakatlardan kesitler ile konu edindiğimiz Kuzey Kafkasyalıların, mazlumların limanı olarak gördükleri Türkiye’de insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerini ve temel haklardan yararlanmalarını kalıcı şekilde sağlayacak bir hukukî statü belirlenmesi elzemdir.

Sonuç ve Çözüm Önerileri

Kuzey Kafkasya Halkları tarihten bugüne Türk toplumu ile geliştirdikleri sıkı kader birliği ve gönül bağı ile bilinmektedir. Bu açıdan iki toplumun birbirine karşı derin muhabbet duyduğu ve son derece müspet bir bakış açısına sahip olduğunu gözlemlemek mümkündür. 19. yüzyıldan itibaren kitlesel büyük göçlerle Anadolu topraklarına yerleşen Kuzey Kafkasyalıların topluma hızlı bir şekilde entegre olarak kaynaşmış olması, milli tarih ve kültürümüze son derece önemli katkılarda bulunması bu vakianın bir göstergesi olmakla beraber artık iki toplumun adeta iç içe geçerek ortak bir toplum oluşturduklarını da gözler önüne sermektedir. *Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanı akabinde uluslaşma politikasının en sert biçimde uygulandığı ve şartlar gereği dışarıya kapalı bir dış politikanın hakim olduğu iklimde dahi raporun ilk kısmında yer verdiğimiz yönetmeliklerde görüleceği üzere Kafkasya halkları Türk toplumunun bir parçası sayılarak Türk soylu*

kabul edilmesiyle vatandaşlık ve iskan prosedürlerinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

Bugün Türkiye’de bulunan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar aslında 19. yüzyılın başlarından itibaren dini ve milli kimliklerini asimile etmeye çalışan Rusya’ya karşı istiklal mücadelesi veren ancak orantısız güç dengeleri sebebiyle Hunkar Moxk (Liderin Ülkesi) olarak gördükleri Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan nüfusun son ve sayısal olarak en küçük halkasıdır. Bu veçhede aynı acıları ve anıları hafızasında tutan milyonlarca Türk vatandaşı bu küçük grubun doğrudan akrabalarıdır. Bahsedilen bu tarihsel nüfus hareketinin ülkemiz aleyhine hiçbir sorun oluşturmadığı, bilakis ülkeye katma değer sağladığı ise ortadadır. Nitekim bu son dalga ile gelen sığınmacılar arasından Türkiye’nin vatandaşlık edinme hukukî imkanları ile önceki tarihlerde Türk vatandaşlığı kazananların da topluma çok hızlı adapte olmuş, temiz hayatlar süren ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlamak için çabalayan vatandaşlarımız olduğunu müşahade etmekteyiz.

Bugün Türkiye’de bulunan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar aslında 19. yüzyılın başlarından itibaren dini ve milli kimliklerini asimile etmeye çalışan Rusya’ya karşı istiklal mücadelesi veren ancak orantısız güç dengeleri sebebiyle Hunkar Moxk (Liderin Ülkesi) olarak gördükleri Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan nüfusun son ve sayısal olarak en küçük halkasıdır.

Öte yandan uluslararası örgüt ve mahkemelerin ortaya koyduğu ihlal kararlarından ve internet ortamına sızan binlerce saatlik video kayıtlarından anlaşılacağı üzere Rusya sorunlu gördüğü ve aynı tarihi serencamda asimilasyon ve sindirme politikaları ile yok etmek istediği Kuzey Kafkasya halklarına akıl almaz işkenceler uygulamakta, fütursuzca yaşam

haklarını yok saymaktadır. Maalesef bu fütürsüz insanlık dışı muameleler karşısında dünya sessiz kalmaktadır. Rusya, sınırları ötesinde de Kuzey Kafkasyalıları hedef almakta, tüm düzenini geride bırakarak insan onuruna yaraşır bir yaşam hakkı sürmeye çalışan insanları INTERPOL ihbarları, siyasi baskılar ve hatta suikastlar ile sindirmeye ve kontrolüne almaya çabalamaktadır.

Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar bu uygulamalar neticesinde pasaport yenilemek ve sair evrak temini için konsolosluga gitmeye dahi çekinmektedir. Konulan tahdit kodları, elde edilemeyen evraklar sebebiyle ikametleri kesilmekte, eğitim, sağlık ve çalışma hakkından mahrum bir hapis hayatı sürmektedirler. Bu anlamda Türk toplumu ile son derece müşterek olan dini ve millî kimliklerini terk ederek Rus kültürü içinde asimile olmayı reddeden Kafkasyalılar, menşé ülke tarafından adeta damgalanmış bir etnik grup olarak muamele görmektedir. **Menşé ülke, kurduğu vatandaşlık bağını salt kontrol ve baskı için kullanmaktadır. Yaşam hakkı dahi tanımadığı sığınmacıların vatandaşlık hukuku açısından aslında menşé ülke ile bir bağları kalmamış fiilen vatansızlaşmışlardır.**

Bu bakımdan ikamet gibi aslında menşé ülke ile bağın devam etmesi üzerine kurulu hukukî statüler Kuzey Kafkasyalı sığınmacıların bu sorununa cevap olamamaktadır. Nitekim raporda değinildiği üzere bu neviden geçici ve zayıf hukukî statülerin menşé ülke eliyle yahut bürokratik süreçlerde kolayca ortadan kalktığı gözükmektedir. Bu veçhede ülkelerine geri dönme ümidi artık kalmamış vicdan ve hukuk doğrultusunda geri gönderilmesi söz konusu olmayan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılara sağlam ve kalıcı bir hukukî statü tesis edilmesi ve bu vesile ile bu kişilerin şeffaf ve temel haklardan faydalanabilecekleri onurlu bir yaşam sürmelerinin temin edilmesi ehemmiyet taşımaktadır.

Jeopolitik konumu ve gönül coğrafyası ile olan sıkı bağları itibarıyla Anadolu topraklarımız gerek Balkanlar gerek Ortadođu, gerekse Kafkasya coğrafyasından tarih boyunca birbirinden farklı zorunlu nüfus hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olan hatırı sayılır nüfusu da gözetildiğinde, Türkiye'nin göç hafızasında rapora konu olan son Kafkas göçü oldukça mikro bir ölçeğe sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin misafirperverlik tarihi bakımından olağan nitelikte olacak bu katkı, yaklaşık 500 aileden oluşan Kuzey Kafkasyalı sığınmacılar bakımından hayati önem arz etmektedir. Yasal statü sorununun kalıcı olarak çözülmesi için arz ettiğimiz hususlar ve fiilen vatansız oldukları gözetilerek yetkili makamlarca Kuzey Kafkasyalı sığınmacı topluluk için **"Türk Vatandaşlığının İstisnai Olarak Kazanılması"** hukukî imkanının ihdas edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların sorunları ve çözüm önerileri üzerinde odaklanan bu saha raporu; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Çeçen Kafkas Muhacirleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Kafkas Vakfı, Çerkes Demekleri Federasyonu, Birleşik Kafkasya Derneği, İstanbul Birleşik Kafkasya Derneği, Şimali Kafkas Derneği, Kayseri Kafkas Derneği, Kayseri Birleşik Kafkasya Derneği, Yesevi Alperenler Derneği, Orhanlı Çerkes Kültür Derneği, Karamürsel Kafkas Kültür Derneği, KENGEŞ, Samsun Birleşik Kafkasya Derneği, Kahramanmaraş Çeçen Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Eskişehir Kuzey Kafkasya Kültür ve Dayanışma Derneği ve Yalova Çiftlikköy Kafkas Kültür Derneği'nin mutabakatıyla hazırlanmıştır.

KUZEY KAFKASYA'NIN

GÜNCEL DURUMU VE TÜRKİYE'DEKİ KUZEY KAFKASYALI SİĞINMACILARIN

HUKUKİ STATÜ SORUNU

Bu Rapor Hilal Duvar tarafından kaleme alınan "Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların Hukuki Statü Sorunu ve Mağdur Sığınmacılar" başlıklı rapordan esinlenerek mezkur raporun geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır.

"İkametimi yenilemeye gittiğimde 8 yaşındaki çocuğumun G-87 kodu olduğunu öğrendim."

"Çok zorluklar yaşadım ama doğru bir adam ve iyi bir Müslüman olmaktan hiç taviz vermedim. Türkiye'ye geldiğimizde elhamdülillah artık emin diyardayız dedim"

"Babam Çeçenistan'da önemli bir komutandı ve Çeçen-Rus Savaşlarında şehit oldu. Türkiye'ye sığındık. Üniversite kendimi geliştirmeyi çok istiyorum. Ama artık ikametim olmadığı için üniversiteye gitmek bir yana evimin bulunduğu mahalleden dışarı çıkmak için bile çıkmıyorum."

Mülteci Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

